

Östra Hagastaden

Kulturmiljöanalys och
konsekvensanalys

White arkitekter AB
Jan Perotti

Innehållsförteckning

Del 1

Kulturmiljöanalys

Trafikplats, gräns och knutpunkt

Del 2

Konsekvensanalys

Kulturmiljö & stadsbild

Trafikplats, gräns och knutpunkt

Kulturmiljöanalys

Östra Hagastaden, Norrtull

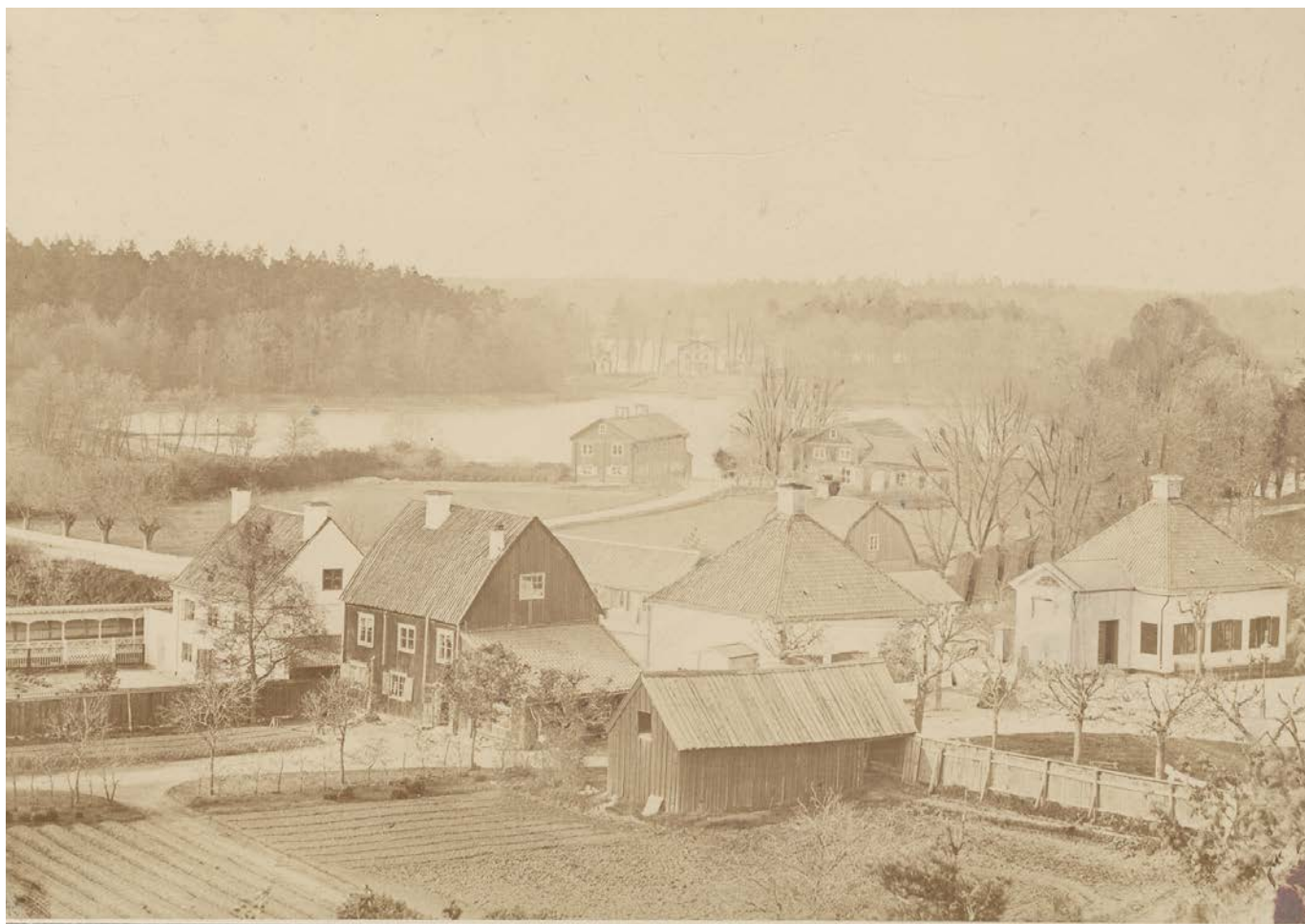
Stockholms stad
2019-02-20

white

Objekt	Beställare	Omslagsbild	Ansvarig	Handläggare	Granskare
Objekt: Östra Hagastaden, Norrtull	Stockholms Stad, Exploateringskontoret	Flygfotografi av Oscar Bladh, Norrtull uppfifrån sett från norr 1961	Jan Perotti <i>Ansvarig antikvarie och uppdragsledare</i> White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm Tel. +46 8 402 25 79 jan.perotti@white.se	Evelina Regenius Jouper <i>Byggnadsantikvarie</i> Tel. +46 8 518 32 810 evelina.regenius.jouper@white.se	Jan Perotti Annica Fagerberg, Tengbom
Adress: Norra Stationsgatan Uppsalavägen Norrtullsgatan 113 45 Stockholm	Kontaktperson: Lars Ström och Magnus Bäckström				
Kommun: Solna stad och Stockholms Stad					
Landskap: Uppland					
Län: Stockholms län					

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund och omfattning	4
Kulturmiljöanalys	4
Kulturhistoriskt värde	4
Kulturhistorisk karaktärisering	4
Författningsskydd	6
Övriga ställningstaganden	6
Historik	10
Stockholms norra tull	10
Norrtull 1642-1886	11
Tullhusen	16
Norrtull som trafikplats	16
Nulägesbeskrivning	24
Kulturhistorisk värdering	26
Förhållningssätt	28

Inledning

BAKGRUND OCH OMFATTNING

White arkitekter AB har på uppdrag av exploateringskontoret, Stockholms stad utfört en kulturmiljöanalys för Norrtull och Östra Hagastaden. Analysen utförs inom ramen och som en del av detaljplanearbetet för Norrtull och Östra Hagastaden.

Området mellan Stockholm och Solna, tidigare Norra station, genomgår i skrivande stund en stor förändring där den tidigare gränsen mellan de två kommunerna bebyggs och utvecklas till en helt ny stadsdel - Hagastaden. Under det senaste sekel, och än idag, har området präglats av transporter. Det har under lång tid varit Stockholms norra infart, där Norra station fungerade som stadens godsmottagning och Europaväg 4 passerar förbi. Med den pågående utbyggnaden kommer områdets karaktär förändras radikalt, från transportnod till stad.

Kulturmiljöanalysen redovisad i denna rapport utgår ifrån arkivmaterial, databaser, litteratur, platsbesök och workshop. Analysen fokuserar på helhetsmiljön och historiska avtryck som avtecknar sig i den fysiska miljön. Enskilda objekt avhandlas inte. I kartmaterialet har fornlämningar redovisats med dessa har ej tagits med i analysen.

Geografisk avgränsning

Kulturmiljöanalysen har i princip samma geografiska avgränsning som den pågående detaljplanen för Östra Hagastaden. För en mer konkret analys, med förutsättningar som påverkar kulturmiljön, har även delar utanför detaljplanens gräns inkluderats.

KULTURMILJÖANALYS

Dokumentet *Kulturmiljöanalys* är avsett att fungera som verktyg i en förstudie eller under projekteringsfasen, när ett område eller en byggnad står inför en förändring. Det visar på grundläggande förhållningssätt för aktuellt kulturarv.

I kulturmiljöanalysen beskrivs den historiska utvecklingen och hur den befintliga miljön vuxit fram. Dokumentets syftet är att, utifrån det historiska materialet, beskriva områdets tillgångar i form av kulturhistoriska värden och karaktärsdrag. Betydelsefulla siktavinklar och upplevelsemässiga kvalitéer analyseras samt sätts i relation till eventuella kulturhistoriska skydd. Slutligen redogörs för förhållningssätt och riktlinjer.

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Kulturhistoriskt värde avser företeelsers förmåga att förmedla kunskap och förståelse om historiska skeden, sammanhang och människors livsvillkor över tid. Det kan omfatta såväl upplevelser som historisk fakta eller berättelser förknippade med ett objekt eller område.

En byggnads och ett områdes kulturhistoriska värde hänvisar till flera delar i Plan- och bygglagen, PBL, bl.a. PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 9 och 13 §§. Det är dock inte fastställt vare sig i lagtext eller rättspraxis vad kulturhistoriskt värde är.

Värderingen i denna analys utgår från arkiv- och litteraturstudier samt en nulägesbedömning av områdets värde idag. I arbetet har olika bedömningsgrunder vägts samman och fungerat som grund för värderingen. Grundläggande är Riksantikvarieämbetet *Plattform* och modell *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* av Axel Unnerbäck. Modellen bygger på att det kulturhistoriska värdet är uppbyggt av dokumentvärden, upplevelsevärden och förstärkande värden. För analys av stadsrummet har delar av Lynch analysmodell använts.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRISERING

Byggnaders och bebyggelseområdets karaktärsdrag är en hänvisning till PBL 2 kap 6 §. Genom att ta hänsyn till karaktärsdragen värnas bebyggelseområdets historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Därmed undviks förvanskning i enlighet med PBL 8 kap 13 §. En kulturhistorisk karaktärisering syftar således till att ange vilka kulturhistoriska karaktärsdrag ett bebyggelseområde har, så att dessa kan värnas särskilt.

För beskrivning av Norrtulls omgivning och karaktärsdrag har Boverkets *Checklista karaktärsdrag* använts. Dessutom har Lynch modell använts som identifierar strukturer så som stråk, gränser, noder och landmärken.

1. Områdets avgränsning med legend. Dp 2 innefattar den blå linjen, mindre avvikelser kan förekomma. I denna analys har även ett influensområde tagits med, illustrerat med röd linje

2. Norrtull ca 1900-1910. Tullhusen, med en spårvägen mellan. Uppsalavägen leder människor in och ut ur staden.

Källa: Stockholmskällan

3. 1975, Flygfotografi över Norrtull. Förändringarna i kulturmiljön är omfattande. Infarten till Stockholm har flyttas och blivit en flerfilig trafikplats. En kulturmiljö i förändring. Källa: Lantmäteriet

FÖRFATTNINGSSKYDD

Detaljplaner

Området omfattas idag av flera detaljplaner, både i Stockholm och Solna. De reglerar i flera fall trafiken och hur vägdragningen är eller ska bli. I planprogrammet redovisas gällande planer. Den nya detaljplanen som tas fram ska skapa ett mer samlat intryck av ett större område. Följande detaljplaner finns listade i planprogrammet:

Den detaljplan som är viktigast för kulturmiljön är Pl. 2826D - Förslag till ändring och utvidgning av stadsplanen för del av stadsdelen Vasastaden (Norrtull Bellevue) i Stockholm. Planen antogs 1947. Planen omfattar bland annat de kulturhistoriskt värdefulla tullhusen. De är försedda med K i planen, vilket i planbestämmelserna specificeras som ett område som endast får användas som reservat för befintliga, kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Reservatsbenämningen tolkas som att byggnaderna är skyddat i enlighet med Plan- och bygglagen 8 kap 13§ och 2 kap 6§, *En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas*. Tullhusen har med andra ord varit skyddad länge, användningen har varit fri så länge den inte inkräktade på bevarandet eller störde omgivningen.

Byggnadsminne

Länsstyrelsen i Stockholms län förklarade år 1985 med stöd av 1§ lagen om byggnadsminnen (SFS 1960:690; 1976:440) Stallmästaregården för byggnadsminne. Skyddsföreskrifterna omfattar bland annat rivnings- flyttnings- och ombyggnadsförbud i olika former för flera byggnaderna inom fastigheten Haga 2:3.

Fornlämningar

Inom området finns inga registrerade fornlämningar. På Stallmästaregården finns en så kallad "övrig kulturhistorisk lämning", vilken kan vara skyddad enligt Kulturmiljölagen (1998:950) 2 kap.

Riksintresse

Norrtull omfattas av två områden av riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap. 6 § i miljöbalken. Stallmästaregården och Brunnsviken ingår i riksintresseområdet Solna [AB 37]. Riksintresset motiveras i första hand av de historiska parkanläggningarna med koppling till kungligheter. Stallmästaregården ingår som stockholmstraktens äldsta utvårdshus från 1652 och med anor som stallmästareboställe under Karlberg på 1630-talet. Haga tingshus från 1907 ingår också i riksintresset.

Det andra riksintresseområdet som rör Norrtull är Stockholms innerstad med Djurgården [AB115]. Motivering till riksintresseområdet är: *Storstadsmiljö präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikations-*

mässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utveckling inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade.

I uttryck för riksintresset lyfts stenstadens yttre gräns fram som ett av uttrycken.

Kgl Nationalstadspark

Inom området finns ett tredje riksintresseområde i form av Nationalstadsparken som skyddas i enlighet med Miljöbalken 4 kap 7§. Nationalstadsparken är ett unikt historiskt landskap av betydelse både för det nationella kulturarvet, tätortens ekologi och för människors rekreation. I Nationalstadsparken får ny bebyggelse endast komma till stånd om det inte skadar natur- och kulturvärden.

Nationalstadsparkens avgränsning inom Dp2 utgår från regeringens proposition 1994/95:3 där det bland annat framgår att "stenstadens front" utgör gräns i det större landskapet. Avgränsningen redovisade även schematisk på en översiktskarta. I Översiktsplan 99 redovisar Stockholms stad Nationalstadsparkens gräns i skala 1:50 000. I översiktsplan för Nationalstadsparken från 2008 redovisades gränsen i skala 1:11 000 vilket föranledde smärre justeringar för att tydliggöra läget i förhållande till vägar etc. Gränsdragningen vid Norrtull är antagligen ett resultat av denna justering.

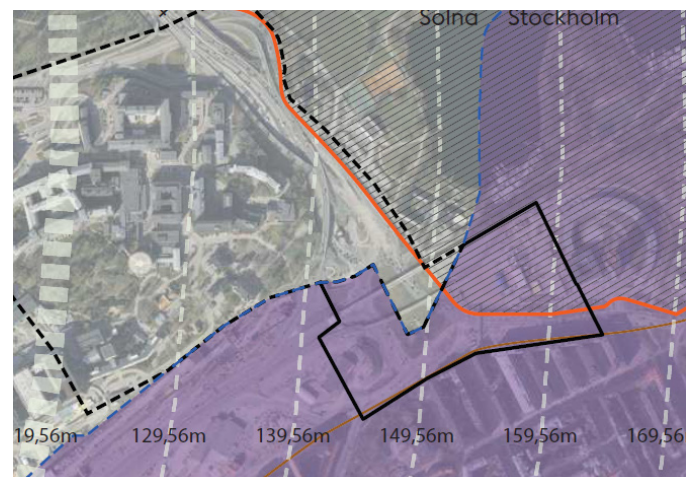
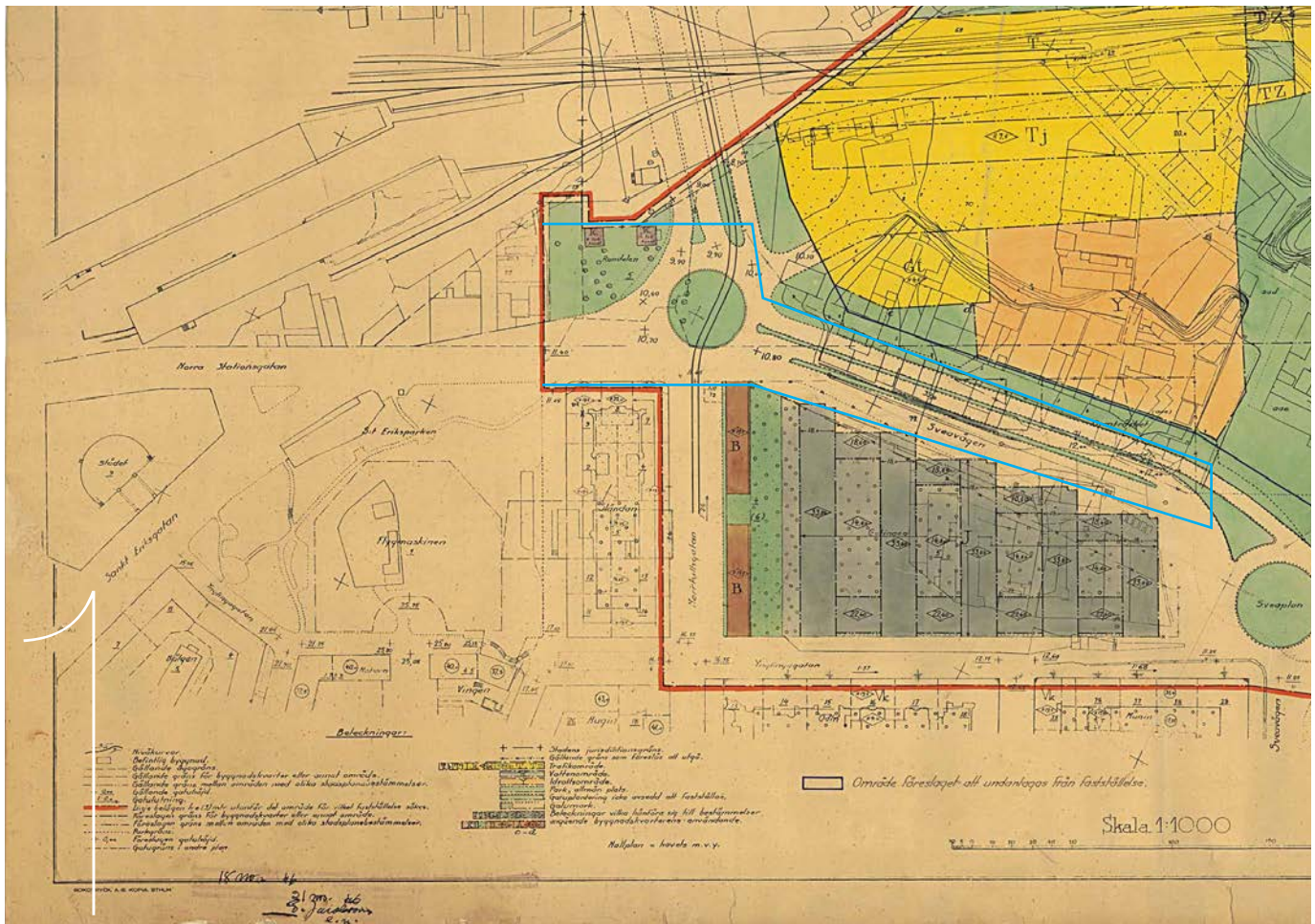
I översiktsplanen för Nationalstadsparken delas parken in i två områdeskaraktärer - "parklandskap och naturmiljöer" samt "mer bebyggda och anlagda områden". Områdeskaraktären för den del av Nationalstadsparken som ingår i Dp2 hör till den senare.

ÖVRIGA STÄLLNINGSTAGANDEN

Översiktsplan Stockholm

I *Översiktsplan för Stockholm*, antagen av kommunfullmäktige i februari 2018, är Norrtull omnämnt som en del av staden som är under utveckling. I stadsutvecklingskartan är området markerat som ett Stadsutvecklingsområde - omvandling med mycket stora stadsutvecklingsmöjligheter. Det föreslås att området omvandlas till blandad stadsbebyggelse med bostäder, verksamheter, service, gator, parker, kultur och idrottsytor. Att utveckla de gröna kvaliteterna och säkerställa funktioner som skolor och förskolor, är en viktig del i stadsutvecklingen. Omvandlingen kan innebära helt eller delvis ändrad markanvändning. Norrtull är även utmärkt som ett Strategiskt samband, vilket innebär att Norrtull är viktigt för att uppnå målet om en sammanhängande stad.

Utveckling av Östra Hagastaden möjliggör en mer omhändertagen koppling till grannkommunen Solna.

1. Stadsplan Pl. 2826D är en av flera gällande planer i Norrtull. Blå linje anger ungefär vilken del som fortfarande gäller. Källa: SBK Stockholm stad
2. Karta som visar på befintliga fornlämningar i området. Källa: Forsök
3. Karta över riksintressegränserna. Det lila området utgör riksintresse för Stockholms innerstad. Det skrafferade området omgiven av orange linje avser Nationalstadsparken vilken även till stora delar sammanfaller med riksintresset Hagaparken/Solna. Genom området går kommungränsen. Källa: Planprogrammet
4. Översiktsplan Nationalstadsparken. Områdeskaraktärer, orange avser bebyggda områden. Källa: SBK Stockholm

Avseende kulturhistoriska värden beskriver översiktsplanen Stockholm som en stad med unik attraktionskraft som till stor del ligger i mötet mellan stadens historia och människorna. I ÖP:n konstateras att staden står inför en omfattande förändring som kan jämföras med det sen 1800-talet och rekordåren. För att kunna möta denna utveckling förespråkas ett medvetet förhållningssätt till kulturhistoriska värden.

Att väva samman ny bebyggelse med befintliga värden är angeläget i stadsbyggandet. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden.

För att säkerställa de kulturhistoriska värden har planeringsriktningar formulerats. Nedan redovisas ett urval:

- Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.
- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.
- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.
- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

Översiktsplan Solna

I Översiktsplan 2030 för Solna stad är Norrtull i kommungränsen. I Solnas karta över mark- och vattenanvändning är området i anslutning till Norrtull avsatt för framtida utveckling med blandad stadsbebyggelse. Av kartan framgår även att det finns en regional huvudväg och ett regionalt cykelstråk som sammanstrålar i Norrtull. Angående kulturmiljö står följande att läsa i de övergripande strategierna:

Solna ska tillvarata och utveckla stadens viktiga park-, natur- och kulturmiljöer. Staden ska värna och bevara de värden som finns i nationalstadsparken med Hagaparken, naturreservaten och de mellankommunala grönstråken utmed stränderna. Parker och andra grönytor ska ingå som naturliga delar i stadsmiljön och samspela med stadsmässiga värden. Kulturmiljöer ska beaktas och behandlas med respekt för Solnas historia.

Planprogram

Solna stad och Stockholm stad har tillsammans tog fram en fördjupad översiktsplan 2008. Denna ersattes av *Planprogram för Östar delen av Hagastaden (Nortull)*, som antogs 2016.

Syftet med ... programmet är att beskriva och ange riktlinjer för hur Nortull ska utvecklas till en sammanhållen stadsmiljö med tydliga samband till Nationalstadsparken, institutionsområdena inom Vetenskapsstaden, Solna samt övriga delar av Hagastaden och Vasastaden.

Med planprogrammet tar Solna och Stockholm ett gemensamt grepp för att skapa en stadsfront mot Hagaparken och Norra begravningsplatsen.

Planområdet innehåller huvudsakligen mark som idag är ianspråktagen för trafik och mark som tidigare varit ianspråktagen för mindre verksamheter och industri. ... Uppsalavägen utgör del av innerstadens yttersta årsring där Stockholm tillsammans med Solna möter det omgivande landskapet och Nationalstadsparken i en gemensam stadsfront.

Genom utbyggnaden av Norra länken och överdäckningen av E4:an har yttrafiken runt Norrtull minskat, vilket i sin tur skapat förutsättningar för stadsutveckling. Med andra ord *Stadsmiljö istället för trafikplats*, vilket är den huvudsakliga skillnaden mellan FÖP:en från 2008 och planprogrammet.

Vid tullhusen föreslås ett torg med stort inslag av grönska samt att gestaltningen av torget tar fasta på den historiska användningen.

Stockholms stadsmuseums klassificering

I Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering av bebyggelse är Tullhusen markerade med blått, vilket innebär att de bedöms ha synnerligen högt kulturhistoriskt värde. I direkt anslutning till området är Wenner-Gren Center och f.d. Vin och sprit också blåmarkerade.

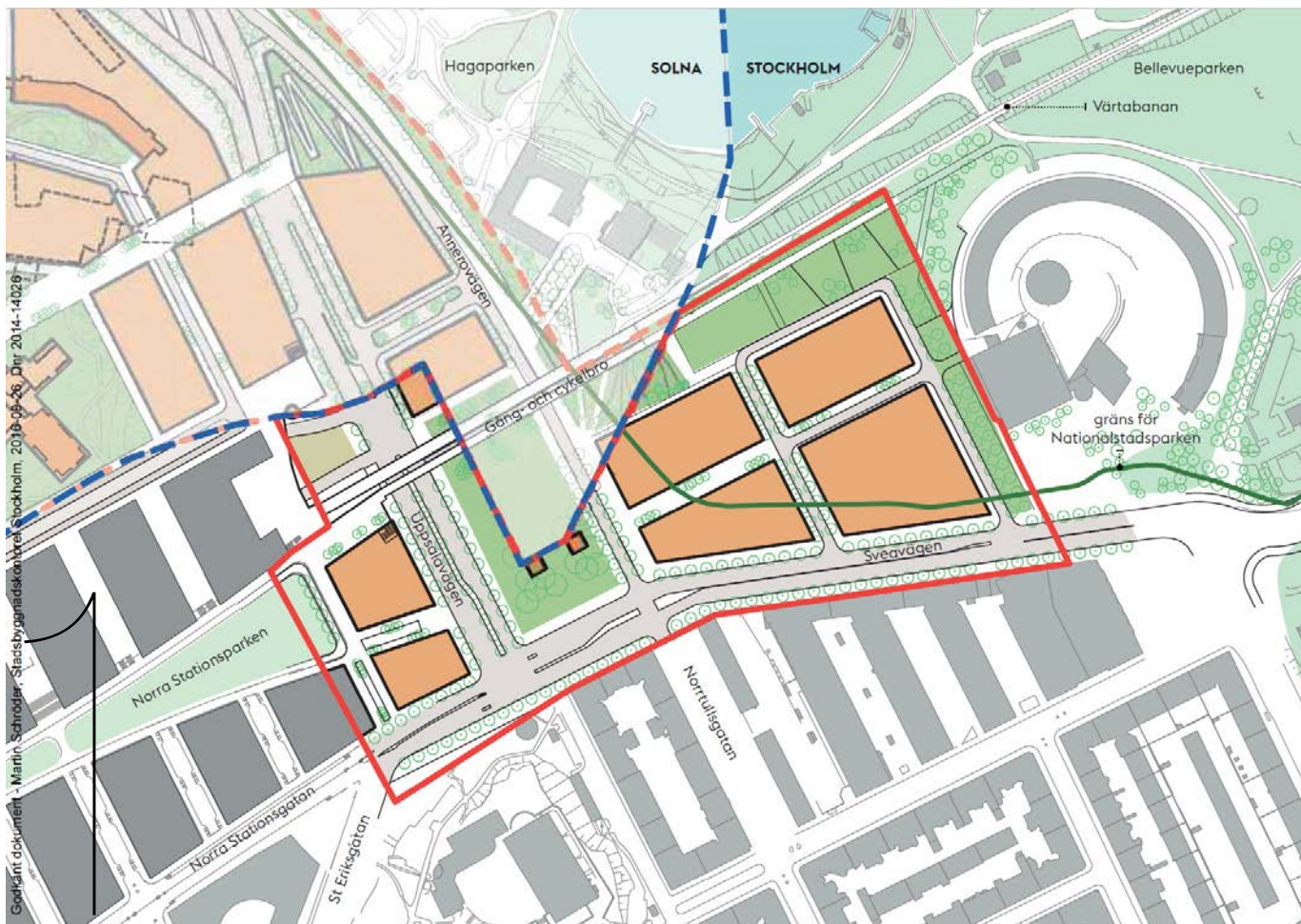
Byggnaderna i kvarteret Sländan söder om tullhusen, som utgör fondmotiv för den norra infarten till Stockholm är grönmärkade. Det innebär att fastigheten bedöms ha bebyggelse som är särskilt värdefull ur kulturhistorisk synvinkel. Det gäller även Rödabergsskolan och en fastighet i kvarteret Getingen. Den sistnämnda vetter mot Sveaplan.

Stockholms stadsmuseums klassificering är inte juridiskt bindande men bör ses som starkt vägledande vid bedömning av en byggnads kulturhistoriska värde.

Solnas Kulturminnesvårdsprogram

Solna kommun har ett kulturminnesvårdsprogram, vilken uppdaterades 2004 och publicerades på kommunens hemsida. I programmet klassificeras kulturhistoriska miljöer efter tregradig skala som anger ambitionsnivån för bevarandet. Till kulturmiljöprogrammet hör en klassificeringskarta från 1978 där Hagaparken med Stallmästaregården är klassificerat som röd. Klassningen innebär *Byggnad vars kulturhistoriska värde bedöms motsvara fodringarna i byggnadsminneslagen.*

Det sydöstra delen av området för Karolinska är klassat som grönt vilket innebär en fastighet av större värde ur historiskt, kulturhistoriskt och konstnärlig synpunkt.

1. Strukturplan ur Program för östra delen av Hagastaden.

Källa: Planprogrammet

2. Del av Karta över mark- och vattenanvändning ur Översiktsplan 2030 för Solna stad. Källa: Översiktsplan 2030.

3. Karta från Solnas kulturmiljövårdsprogram.

Källa: Solna stads hemsida.

4.. Stockholm stadsmuseums klassificeringskarta. Källa: SSM

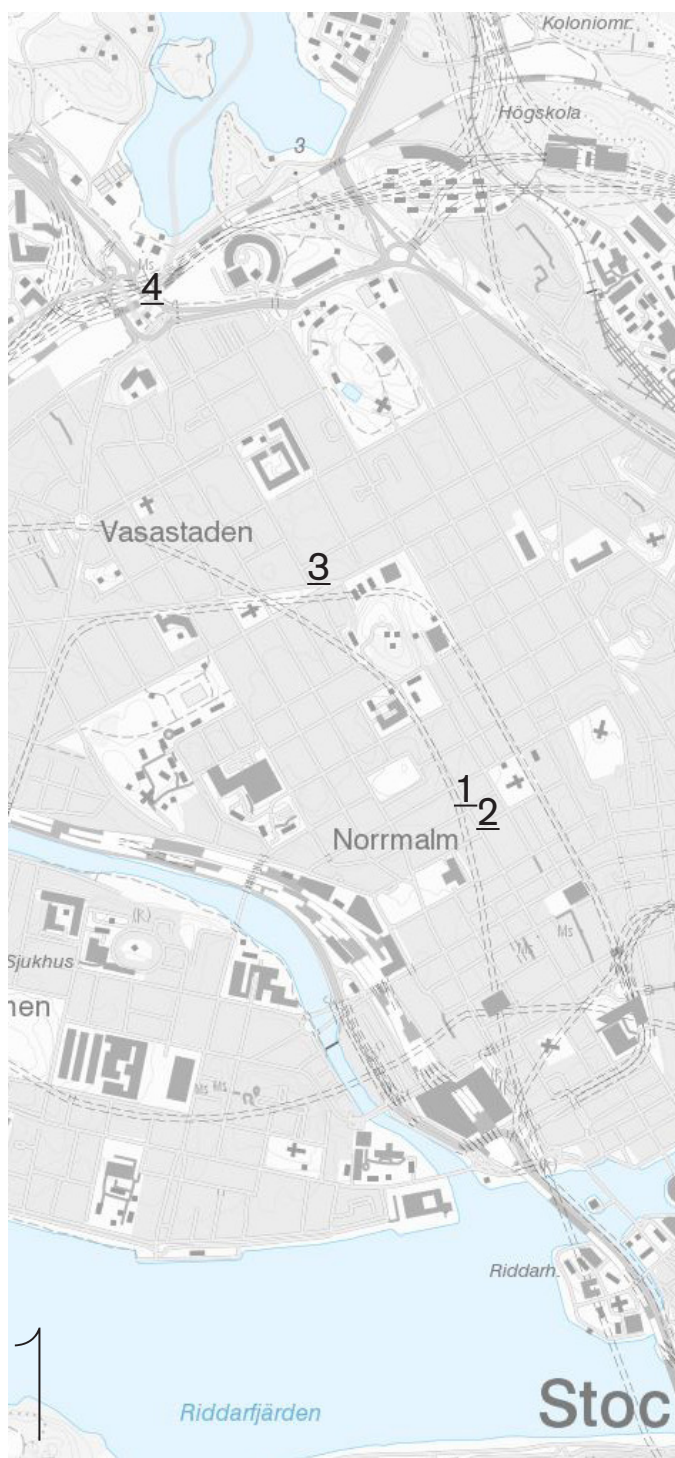
Historik

STOCKHOLMS NORRA TULL

Norrtull har länge varit Stockholms norra gräns, en gräns som förflyttas norrut i takt med stadens utbredning. År 1622 beslutade riksdagen att en ny inrikestull skulle upprättas, den så kallade landtullen. Alla varor som fördes in över stadsgränserna för försäljning skulle omfattas av tullen, ett skattesystem som ersatte flera äldre tullformer. Beslutet föranleddes av att Gustav II Adolf önskade stärka kronans finanser, öka krigskassan och förvandla det medeltida Stockholm till en huvudstad värdig en stormakt. I Stockholm upprättades sex tullstationer. Den nordliga betjänade trafiken från Uppland och Roslagen. Den första tullplatsen låg närmre dagens stadskärna men var den var lokaliserad är inte fastslaget. Det finns teorier om att den låg i anslutning till Kungsbacken på Drottninggatan vid korsningen Drottninggatan-Wallingatan (1). 1638-39 uppförs en tullstuga vid Barnhuset, det vill säga i korsningen Barnhusgatan - Drottninggatan (2).

I tullordningen för Stockholm från 1622 föreskrevs att det skulle finnas tullhus på malmarna och att det innanför varje tullhus skulle det finnas ett torg. När tullordning utfärdades för alla rikets städer preciserades även att samtliga städer skulle omgärdas med staket, lämpligt antal portar och vakthus. Idealiet inom stadsbyggande under 1600-talet var rätvinkligt regelbundet gatunät med stenhusbebyggelse. En reglering av Stockholm enligt detta ideal påbörjades 1635 och runt 1648 var regleringen inom det dåvarande tullstaketet mer eller mindre slutförd. Genom en markdonation från kronan kunde staden utvidgades norrut och tullen flyttades till det som idag är Odenplan (3). Tullstaket anlades längs med nuvarande Odenplan.

År 1670 donerade kronan ytterligare marker norr om den dåvarande tullplatsen. Donationen föranleddes av ett krav från kronan om att staden skulle reparera tullstaket eftersom att man kunde ta sig in i staden utan att passera tullen, vilket innebar att kronan gick miste om skatteintäkter. Genom att donera mark norr om det befintliga staketet kunde staden anordna ett kortare staket. Det blev därmed billigare att underhålla och enklare att övervaka. Ca 1672 anlades en tullplats på den plats som kom att bli Norrtull (4).

1. Karta över Norrmalm, 2019. Numreringen visar historiska placeringar av den norra tullplatsen. Karta: GeoLex Lantmäteriet

NORRTULL 1642-1886

1. 1642, Karta över Stockholm med omgivningar.

1600-talets stadsplaneideal med rutnätssystem är inritat. Trots att proportionerna inte stämmer går det att utläsa Brunnsviken i kartans överkant, m.m. Män på hästar illustreras på vägen som leder in i staden från norr. Tullarna har tillkommit, den norra är placerad vid Barnhuset, på Drottninggatan.

2. 1702, Svea rikes hufvudstad Stockholm medh alla dhes gator, gränder och all annan behageligh situation utj en accurat grundrijtningh förfärdigad a:o 1701 ritad av Werner von Rosenfeldt.

Efter att kronan donerat ytterligare mark till staden år 1670 flyttas tullen ut till dess nuvarande plats. Kartan visar två tullhus och hur Uppsalavägen leds in mellan husen. Kartan visar också den nya stadsgränsen och tullstaketet. Stallmästaregården är utritad vid Brunnsvikens strand. Vidare framgår en tänkt kvartersindelning och en rak förlängning av Uppsalavägen in i staden.

I början av 1700-talet upplevde Stockholm svåra tider med fattigdom. Stadens offentliga byggnader var i behov av upprustning, speciellt tullhusen. År 1730 lämnade dåvarande stadsarkitekt Johan Eberhard Carlberg in förslag om ett nytt tullhus i Norrtull. Byggnadskollegiet ansåg att de nya tullhusen var "bekväma" och att tullporten var "för staden en prydnad".

3. 1733, General charta öfwer Stockholm med malmarne åhr 1733 / med kongl. maj:ts alldranådigste privilegio upsatt af Petrus Tillæus.

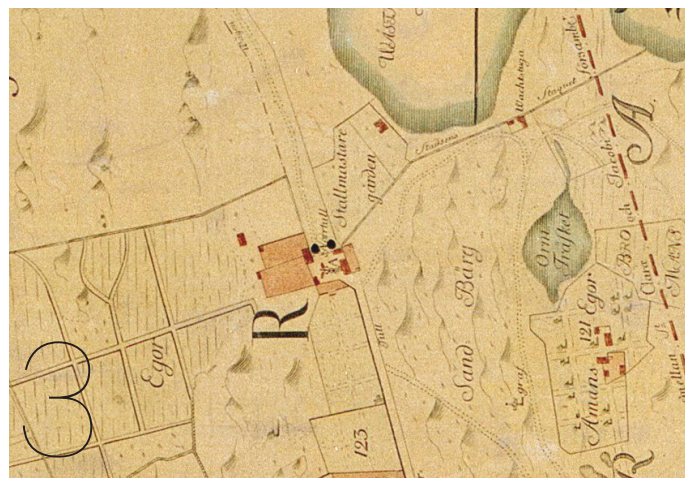
År 1733 är Carlbergs tullhus uppförda, på kartan är området benämnt som Norrtull. Platsen är markerade med A och en Kaducé (symbol med ormar slingrande runt en stav, symbol för fred, men även handel och ekonomi) framför. Samtliga tullar på kartan har denna symbol med olika bokstäver. Runt tullhusen har de uppförts fler byggnader sedan 1702 och en torgbildning har blivit tydligare. Norrtullsgatan har förskjutits något öster ut i förhållande till föregående karta.

Vägen mot norr är benämnd som Vägen till Wästmanneland. Nuvarande kvarteret Sländan söder om tullhusen är märkt med 123 som hänvisar till Quarterens Namn uti StClara Forsamling, där kvarteret benämns som Rundelen.

Under 1740-talet fick Stockholm ett ekonomiskt uppsving. Tullplatsen stensattes och inhägnades. Carlberg anlade en allé på vardera sida om tullen.

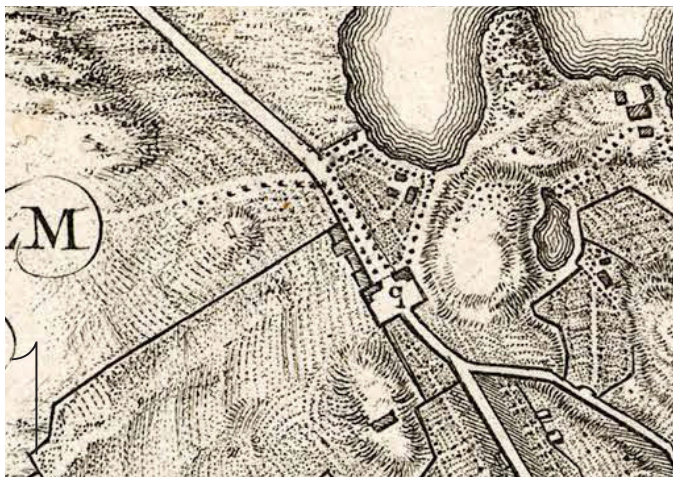
4. 1751, Charta öfwer Stockholm med des malmar och förstäder : af hans kongl. maj:t til strandernes anläggning i nåder faststæld den 1. iulii 1751.

Färgindelningen i kartan är en referens till Stockholms brandsignaler, d.v.s. stadens olika branddistrikt. Tullhusen är utritade och benämnda Norrtull, fram till husen leder den allé som anlades på 1740-talet. Torgbildningen är inte lika tydlig som på föregående karta. Söder om platsen finns en anlagd trädgård. I övrigt är tullen omgärdad av naturmark.

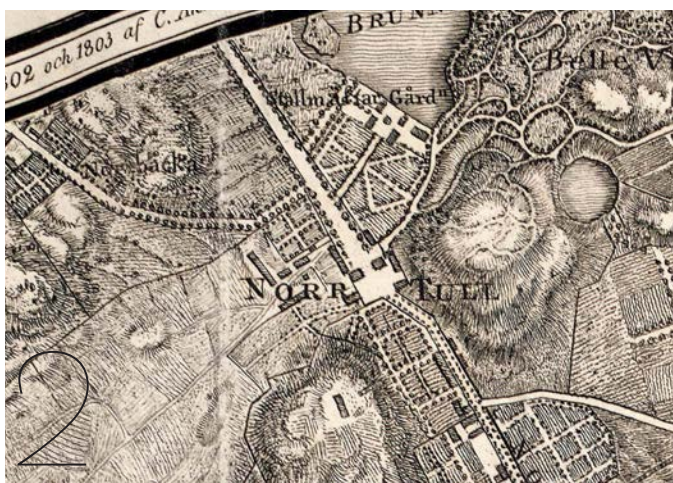
1. 1795, *Plan af Stockholm med dess malmar 1795 / af Fred. Akrel.*

Runt tullhusen syns en tydlig torgbildning och en allé leder fram till platsen. Längs med Uppsalavägens västra kant ligger några hus. Terrängen runt omkring är kuperad och består troligtvis av åkrar. Torget är markerat med q som i innehållsförteckning hänvisar till Norrtull.

2. 1805, *Plan af Stockholm/ konungen i djupaste underdånighet tillägnad af Carl Akrel.*

Torgbildningen runt tullhusen är utökad och tydligare, hus har tillkommit och andra har försvunnit. Norrtullsgatan har en tydligt utritad sväng söder om torget och den kantas av stadsodlingar. Stallmästaregården har en anlagd trädgård som upptar en större yta norr om tullhusen. Bellevueparken av Fredrik Piper framträder nordost om tullhusen.

3. 1844, *Kartblad 5 V. Medlersta bladet ur Trakten omkring Stockholm i IX blad. Kartan är uppmätt 1844-1845, utgiven av Topografiska Corpsen 1861 och översedd 1866.*

Kommungränsen liknar den nuvarande. Det har uppkommit fler byggnader runt tullplatsen och stadsodlingarna är inte lika utbredda. Stallmästaregården och Bellevueparken har till synes samma utformning som på föregående karta.

4. 1886, *Ångbåtskarta öfver Stockholms omgifningar utgiven af D. M. Eurén. Saltsjösidan I.*

Stenstadens rutnätssystem har tagit form runt Norrtull. Järnvägsspåren har dragits genom området och Norrtull station har uppförts. Spåren skär genom Stallmästaregårdens odlingar och Bellevueparken.

1. 1906, Karta öfver Stockholm med omgifningar: upptagande tomtkartor öfver de närmast staden liggande köping- och municipalsamhällena, jämte alla dit ledande trafikleder m.m. : sammanfört efter nyaste källor / utgifven af Axel Gillberg, Stockholm.

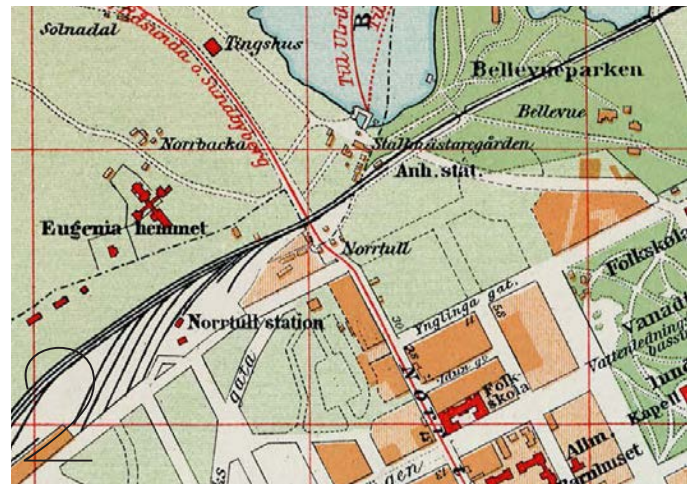
Järnvägen har blivit tvåspårig och Norrtulls station har fått fler stickspår. Längs Norrtullsgatan och mellan tullhusen går en spårväg tillkommen i slutet av 1800-talet. Spårvägen gick till Haga grindar, men det fanns planer på att förlänga till Hagalund Station (nv. Solna station). Fram till 1920-talets slut gick landsvägen in i staden mellan de två tullhusen och här samsas trafiken med spårvägen. Cirkulationsplatsen vid Sveaplatsen är inritad för första gången. Tingshuset har planerats men ännu inte uppförts.

2. 1916, Svenska turistföreningens karta öfver Stockholm. Inga större förändringar har skett sedan föregående karta. Sveaplan är fortfarande i planeringsstadiet. Tingshuset är uppfört, det invigdes 1907.

3. 1926 års karta över Stockholm.

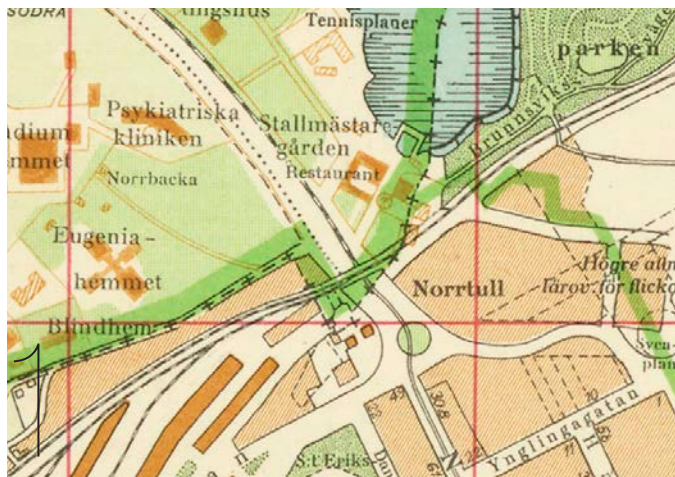
Sonlavägen, nuvarande Norra Stationsgatan har förlängts åt öster. Uppsalavägen går fortfarande in mellan tullhusen.

4. 1935, Stockholmsförorternas regionplaneförbunds direktion. Kartan illustrerar både befintlig och tilltänkt vägdragningar. Orange markering anger "infartsväg (huvudväg av första ordningen), föreslagen i befintlig eller ny vägsträckning". Det indikerar att den första trafikomläggningen i Norrtull låg på bordet. Den svarta markeringen hänvisar till rälsväg med texten "förortsbana med trafikplats, föreslagen". Det visar att det år 1935 fanns planer på att dra om spårväg ut mot Solna. Mellan infartsspåren vid Norra Station har de stora lagerbyggnaderna uppförts.

1. 1944 års karta *Stockholms stad med förstäder, utsnitt b*. Spårvägen har etablerats och fått sin dragning till nuvarande Solna Station. Trafikplatsen i Norrtull har byggts om och Uppsalavägen går inte längre mellan tullhusen utan öster om dem. En rondell har anlagts som leder trafiken mot f.d. Solnavägen som nu fått sitt nuvarande namn - Norra Stationsgatan. Rakt genom rondellen är spårvägen dragen in mot stadens centrum längs med Norrtullsgatan. Sveaplan har anlagts något söder om den tidigare planerade platsen. Kartan indikerar ny kvartersindelningen för kvarteret Getingen.

I princip alla mark runt tullhusen är markerad som bebyggd yta.

2. 1954, Kartblad "33 Brunnsviken" ur Officiella Stockholm-skartan.

Trafikdragningen har inte förändrats nämnvärt över tio år sedan föregående karta. Kvarteret Getingen har börjat ta form och är markerad som *Hyreshus eller större byggnader*. Lagerbyggnaderna vid Norra Stationsområdet har ökat i volym. Det har tillkommit mindre bebyggelse längs med Norra Stationsgatan norra kant. Sveavägen öster om Norrtull har breddats kraftigt. Spårvägens verkar avslutas strax norra om Norrtull.

3. 1971, Kartblad 33 Brunnsviken ur Officiell karta över Stockholmstrakten år 1971.

Trafiklösningarna runt Norrtull har ändrats. I början av 1960-talet togs rondellen bort och ersattes med flera filer. Trafiken har letts om på Solnasidan av kommungränsen. Wenner-Gren Center har uppförts. Platsen framför Wenner-Gren Center är markerad som parkering. Den blå färgen innebär att platsen är ett Arbetsområde. Spårvägen är tagen ur bruk och finns inte längre kvar.

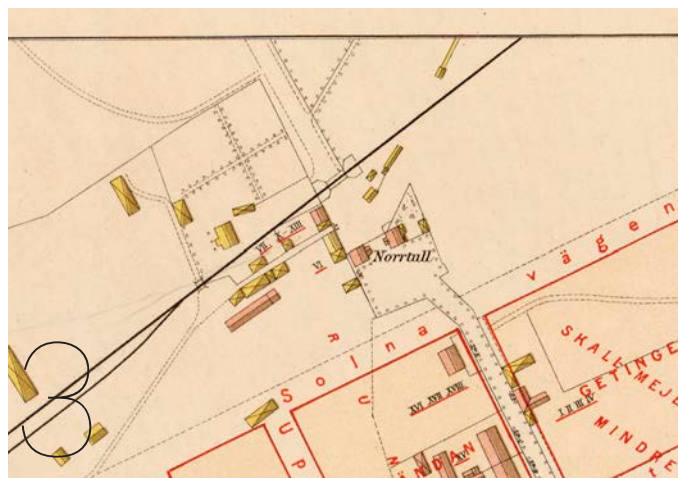

4. 1996, Kartblad "33 Norra Djurgården" ur Officiell karta över Stockholmstrakten år 1996.

Enligt kartan har det inte skett några större förändringar i området sedan 1971. Den småskaliga bebyggelsen som tidigare låg norr om Norra Stationsgatan finns inte längre kvar.

Den gula linjen anger Nationalstadsparkens gräns.

1. 1743, Fasade af Tullhuset och Porten vid Norre Tull
2. 1851 Karta öfver Adolph Fredriks Församling i Stockholm lithograferad och utgifven af C. F. Küsel 1851. Blad 44.
Källa: SSM
3. 1885 Atlas öfver Stockholm upprättad och utgifven af A. R. Lundgren år 1885. Källa: Stockholmskällan
4. 1850, Kronprinsessan Louises intåg i Stockholm den 19 juni 1850 Norrtull C Carl Andreas Dahlström. Källa: SSM

TULLHUSEN

Ansaret för stadens tullhus och övriga nyttobyggnader låg hos stadsarkitekten. Stockholms stadsarkitekt sedan 1727 var Johan Eberhard Carlberg, det var också han som uppgjorde ritningar till nya tullhus vid Norrtull år 1730. Vid tiden hade Carlberg påbörjat arbetet med stadens nya byggnadsordning, som behandlade vad som borde iakttas vad gäller stadsplanering och byggnadsteknik vid förändring och nybebyggelse. Carlberg ville i den nya byggnadsordningen även lyfta fram principer för att höja den arkitektoniska kvaliteten på stadens bebyggelse. Dessa tankar tillämpades förstås i utformningen av de nya tullhusen.

Tullhusen uppfördes på entreprenad av Carlberg tillsammans med handelsmannen Carl Aspegren. År 1733 stod de klara, i en påkostad utformning för att manifesteras platsens betydelse och entré till huvudstaden. De två symmetriskt utformade, paviljongliknande stenhusen fick putsfasader med lisener mellan valvbågar samt tak utformade som liksidiga så kallade tälttak. Arkitekturen utstrålade en stram klassicism med ursprung i barocken, en stil som Carlberg var trogen livet igenom. Husen innehöll fyra rum med eldstäder under ett vindsplan. I det västra huset, där tullnären bodde, fanns en bakugn.

Lilla tullen som skatteform avskaffades år 1810, men tullbevakningen i Stockholm upphörde först 1864. Avspärningarna mellan husen togs bort och tullhusen kom att få nya funktioner, bland annat som arrestlokal. 1902 revs de lägre utbyggnaderna mot vägen mellan tullhusen, för att bredda gaturummet. Istället tillbyggdes husen på motsatta sidor med mindre förstugor av trä.

På 1950-talet genomgick tullhusen en omfattande upprustning, då man bland annat ersatte golvbjälklagen med nya (...) tog upp både ett fönster och en dörr i det västra tullhusets västra fasad. (...) Sannolikt togs några kvarvarande eldstäder bort i samband med dessa arbeten.¹

NORRTULL SOM TRAFIKPLATS

Sedan bilismens intåg har området runt Norrtull byggts om otaliga gånger för att tillgodose bilismens behov.

Norrtull är idag en hårt belastade infart till staden. Som tidigare nämnts gick Uppsalavägen in mellan tullstugorna, vilket den gjorde ända fram till 1940-talet. Vägsektionen vid tullhusen hade då en total bredd på 12-13 m och en körbana på 8 m. I körbanan fanns även spårvägsspår vilken trafikerades av både innerstadslinjen, från 1886, och förortslinjen Sundbyberg, från 1908.

I början av 1930-talet började man diskutera en ombyggnad av norra infarten. Antalet bilar i Stockholm hade ökat från ca 5000 år 1920 till 18 000 år 1930. En rad förslag på trafiklösningar togs fram. 1935 redovisade gatukontoret ett förslag med en total vägbredd på 24 m fördelat på två körbanor à 7,5 m åtskilda av en förhöjd mittremsa, 5 m cykelbana på vardera sidor samt två gångbanor om 3 m vardera. I höjd med de två järnvägsviadukterna försköts vägen österut vilket gjorde

att den nya vägporten hamnade bredvid den gamla. Det fanns planer på att riva en av tullstugorna men i och med förskjutning åt öster blev det möjligt att behålla tullstugorna som kulturresevat i en liten park. Det möjliggjorde även en trafikplats i anslutningen Norra Stationsgatan - Norrtullsgatan - Sveavägen. Ombyggnaden genomfördes i början av 1940-talet.

I samband med detta fanns planer på att återställa den tidigare utformningen av torget runt tullstugorna. Enligt en tidningsartikel skulle gatan mellan tullhusen beläggas med kullersten fram till Lilla Stallmästaregården. Syftet var att låta platsen påminna om tiden då Norrtull var porten in till staden. Dessa planer genomfördes av allt att döma inte.

Cirkulationsplatsen som anlades fungerade bra med den rådande trafikbelastningen fram till början av 1960-talet. Då blev det nödvändigt att skapa förutsättningar för mer trafik. Lösningen var en teknik som utvecklats under 1950-talet - trafiksignalen. Den första trafiksignalen i Stockholm tillkom 1925, år 1959 invigdes den 100:e trafiksignalen. Utvecklingen av tekniken och fördelarna man såg med den gjorde att trafiksignaler fick ersätta Norrtulls cirkulationsplats år 1961. Samtidigt anlades flygbussterminalen för SAS mellan Tingshuset och Stallmästaregården, vilket ytterligare ökade trafiken i området.

Redan 1965 krävdes ytterligare förbättringar för ett ökat trafikflödet. Utfarten vid Norrtullsgatan stängdes av så att platsen blev en trevägskorsning. I samband med det bräddades körbanan och utökades till tre genomgående körfält. I Solna utökades Uppsalavägen till åtta körfält 1967-69. Bullret från trafiken innebar att ingen var intresserad av att exploatera området. Tack vare det kunde småindustrierna i området vara kvar och utvecklas.²

År 1966 öppnades Essingeleden för trafik. Fyra år tidigare hade de tidigare Riksvägarna skyltats om och blivit Europavägar. Europaväg 4 passerade Norrtull eftersom att det inte fanns någon kopplingen mellan Uppsalavägen och Essingeleden. Trafiken leddes över Norra Stationsgatan vilket ansågs mindre lyckat eftersom den tunga trafiken tangerade Stockholms innerstad. Under flera år var det Stockholms mest trafikerades innerstadsgata. Trots detta stod sig 1960-talets trafiklösning för Norrtull och E4:an fram till 1980-talet.

Under flera år planerades för en kontinuerlig motorväg och i slutet av 1980-talet påbörjades byggandet av Eugeniatunneln. Den invigdes 1991 och med den leddes stora trafikflöden bort från Norrtull.

I slutet av 1990-talet och början av 2000-talet fortsätter arbetet med Norra länken. Utbyggnaden fortsätter under Norrtull ut mot Värtahamnen och Lidingö. I början av 2010-talet leds trafiken om helt och Norrtull är inte längre den infart till staden som den en gång varit.

1 Fritt ur Vasastaden 1:100, Stadsholmen, 2014

2 Stadens gräns, Carla Macao, 1998

Före 1940

1943

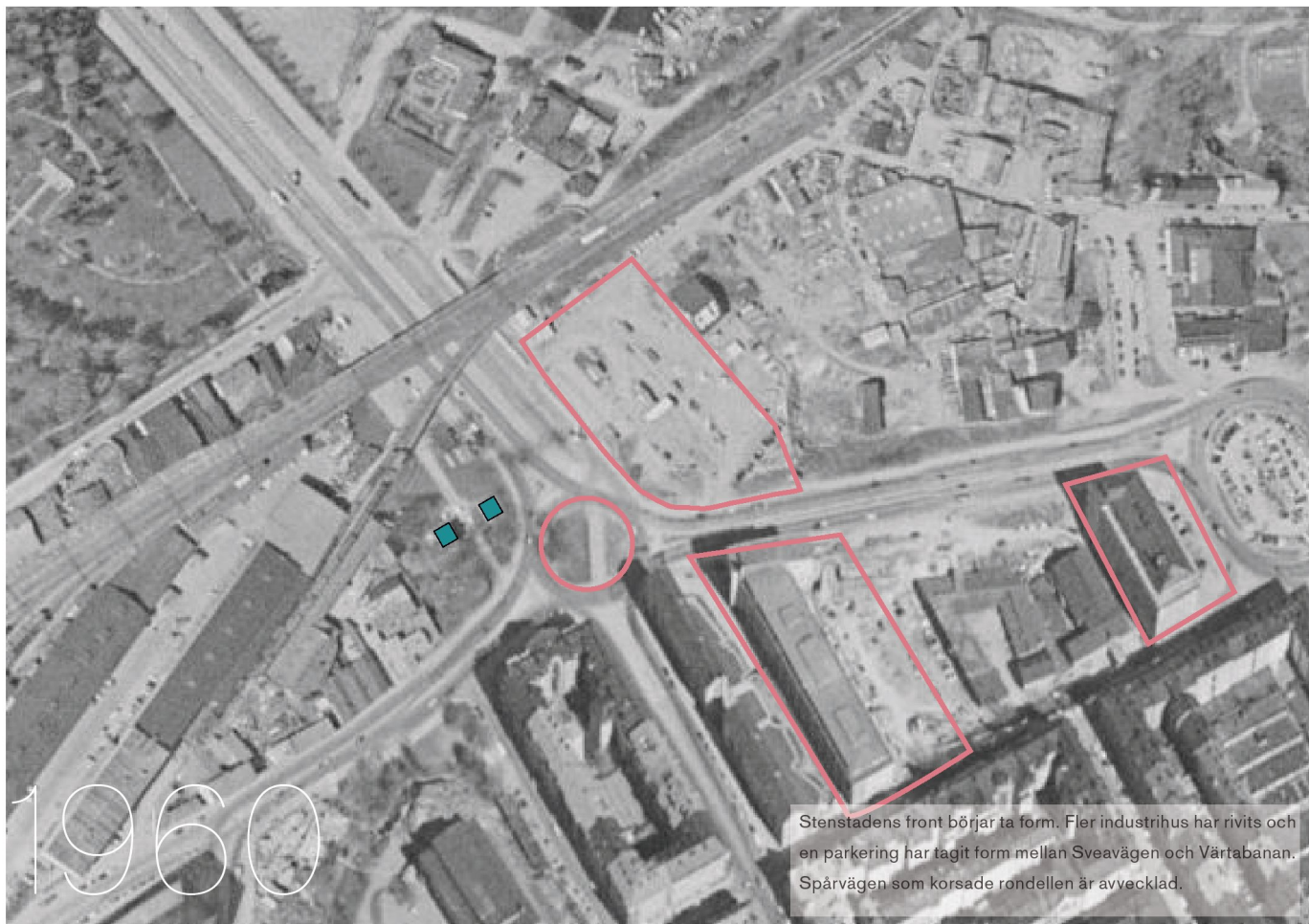
1961

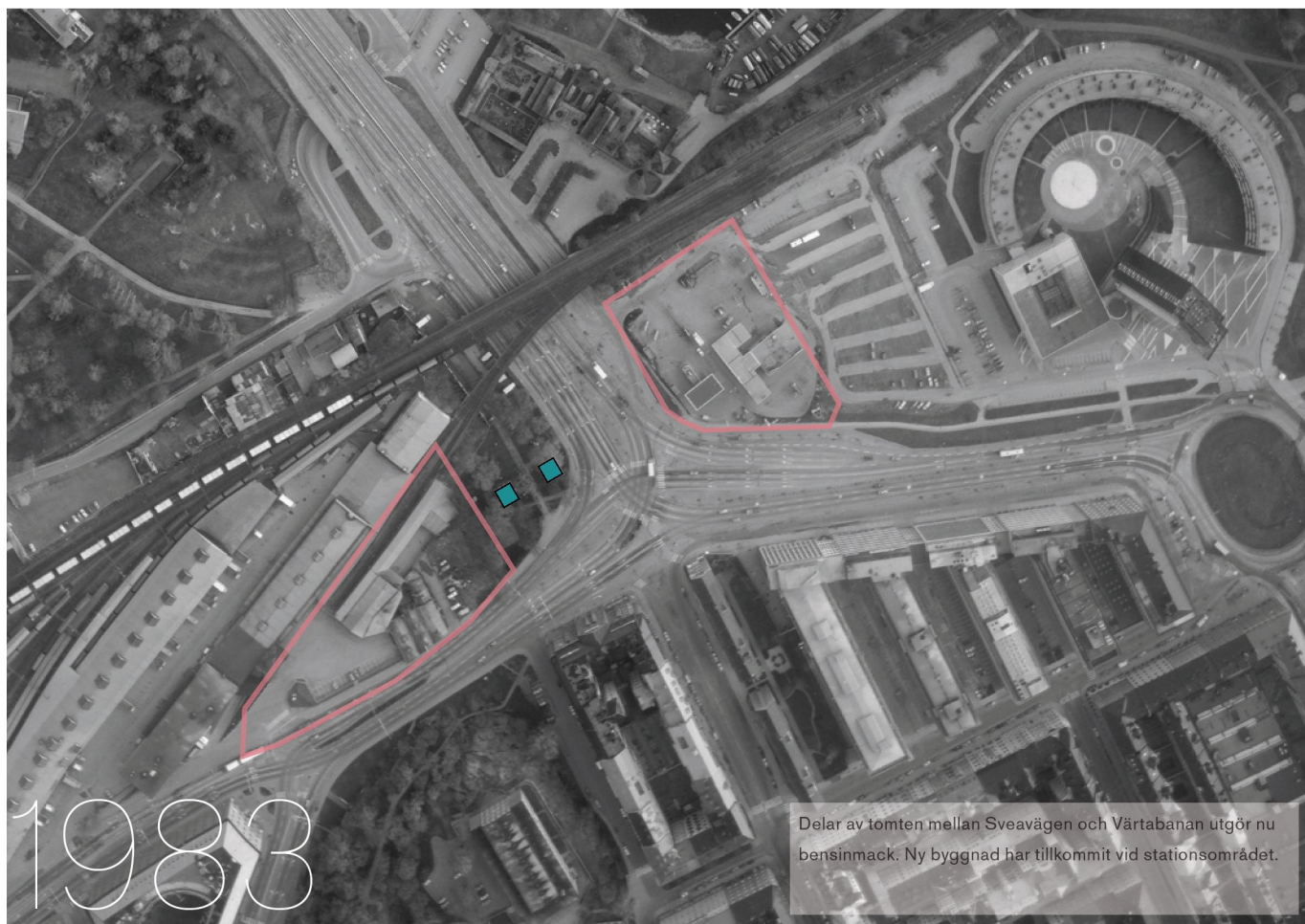

1967

1. 1920-tal, Uppsalavägen går fortfarande in mellan tullhusen.
Källa: Solna stads bildarkiv
2. Ca 1958, Spårvägen, Linje 15 korsar rondellen.
Källa: Solna stads bildarkiv
3. 1965, slutet av Norra Stationsgatan mot Norrtull innan högertrafikomläggningen 1967. Källa: Stockholmskällan.
4. 1965, slutet av Norrtullsgatan mot Norrtull, i bakgrunden syns den vall som utgöra Värtabanan. Källa: Stockholmskällan.
5. Norrtulls trafiksituation under 1900-talet. Uppe till vänster före 1940-talet. Uppe till höger 1943, nere till vänster 1961 nere till höger 1967, Källa: Stockholms tekniska historia

Nulägesbeskrivning

LANDSKAPET

Landskapet runt Norrtull är karaktäristiskt för det sprickdalslandskap som dominerar Stockholmstrakten med berg i dagen och odlingsbar mark i dalarna. Detta framträder tydligt i det historiska kartmaterial presenterat i denna rapport. Norrtull omges av bergsknallar i såväl norr som söder och öster. Utöver det tillkommer Brunnsviken med tillhörande vattendrag.

Landskapet styrde länge bebyggelseutvecklingen, men från 1900-talets andra hälft har terrängen inte utgjort något hinder.

TRAFIKPLATS

Platsen upplevs idag främst som stökig och karaktäriseras av att vara en trafikplats. Trafiken är dominerande och det är tydligt att Norrtull formats av den. Genom de pågående byggnationerna är den befintliga utformningen högst tillfällig och i ständig förändring.

GRÄNS

Gränsen mellan Stockholm och Solna har i decennier karaktäriserats av kommunikationer och transporter. Det har varit ett i det närmaste ingenmansland som separerar de två kommunerna. Bebyggelsen på vardera sida skiljer sig åt. På Stockholmssidan framträder stenstadsbebyggelsen i ett strukturerat rutnätssystem. På Solnasidan har institutionsbebyggelsen växt fram anpassat efter terrängen. Öster om Uppsalavägen sträcker Hagaparken ut sig, en park inspirerad av den engelska romantiska parken. Även Hagaparken förstärker upplevelsen av gräns. För Norrtull utgör banvallen och bron som tillhör Värtabanan en barriär.

Från norr

Idag leds stora delar av trafiken ner i Eugeniattunneln. Norrtull är inte längre den enda entrén till staden från norr. Under senare delen av 1900-talet framträdde Stockholms stenstad tydligt som en sluten fasad utmed Norra Stationsgatan och Sveavägen. Siluetten och stadsfronten är än idag en tydlig gräns och inramning av huvudstaden.

Från söder

Om man närmar sig från söder via Norrtullsgatan finns det en svaga lutning som skapar siktlinjer ut mot Hagaparken och grönskan. Stenstadsbebyggelse öppnar upp sig och man befinner sig i en trafikdominerad miljö. Korsningen mellan Norrtullsgatan och Norra Stationsgatan upplevs som den tydliga gränsen.

KNUTPUNKT

Platsens historia som entré till Stockholm avspeglas i rollen som trafikplats, gräns och knutpunkt, en knutpunkt som man inte uppehåller sig vid. På en relativt liten yta sammanstrålar trafikleder, stadsgator, järnvägsspår, gångtrafikanter och cyklister.

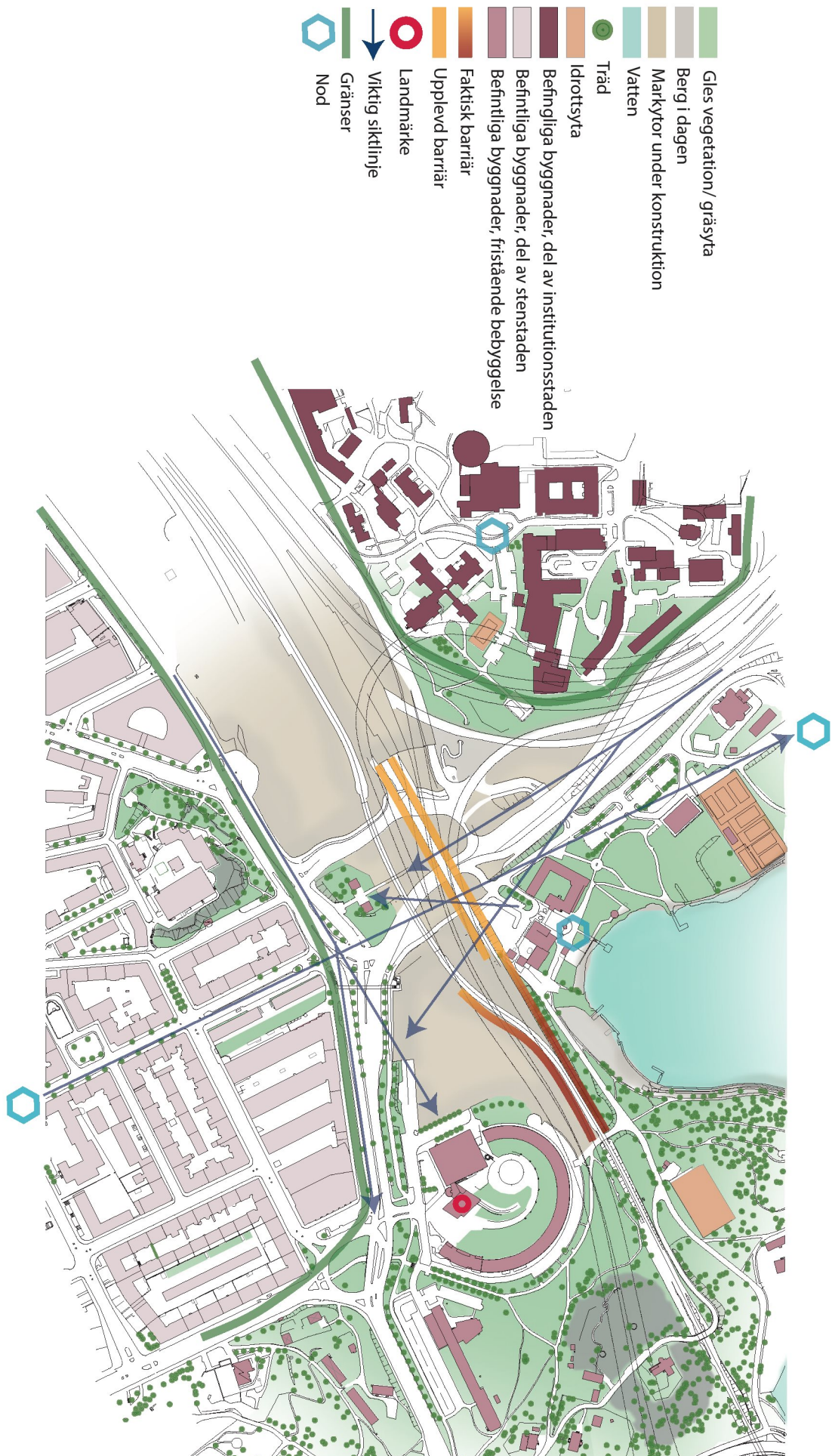
Knutpunkten skapar faktiska och upplevda barriärer. Den gångbro som finns över Sveavägen öster om Tullhusplatsen upplevs som avvikande både estetiskt och för rörelsemönstret.

TULLHUSEN

Nedsänkt och omgiven av trafik framträder en lite oas med tullhusen som symboliserar en historisk knutpunkt. Den lilla parken med träd bryter av mot den dominerande asfalten och betingen. Tullhusen är konstanter i miljön där allt annat har förändrats.

Nuägesbeskrivning

white

Kulturhistorisk värdering

NORRA TULLEN

Norrtull är en betydelsefull historisk plats. Den bär på berättelser om hur nationen organiserades och finansierades från 1600-talet, om staden och hur den organiserades och om hur handelns organiserades. Den berättar om hur stormakten Sverige finansierade krigen och om förhållandet mellan stad och land.

Norrtull var under lång tid den norra entrén till staden, den plats genom vilka alla var tvungna att passera. Det var gränsen till staden och gränsen till landet. Än idag, mer än ett och halvt sekel efter att landtullen avskaffades, har de gamla tullplatserna betydelse för hur vi beskriver och uppfattar Stockholm.

Norrtull och dess omgivning utformades för sin funktion, vilka fortfarande delvis är avläsbara i den fysiska miljön. Tullhusen från 1733 står kvar och markerar platsen för tullen, stadsgränsens är tydligt markerad i kvartersstrukturen och Norrtullsgatans koppling till Uppsalavägen hör till dessa historiska spår. Stallmästaregårdens roll och koppling till tullen är också betydelsefull.

STAD I FÖRÄNDRING

Få platser kan på ett så tydligt vis återspegla utvecklingen av staden och dess behov samt utvecklingen av transportsystem. Norrtull har sedan 1700-talet haft en avgörande betydelse för stadens försörjning, dels som tull, dels som godsmottagning och dels som trafikplats.

Från 1700-talet till 1940-talet passerade all trafik mellan tullhusen. Med en allt större befolkning och bilismens intåg behövdes allt mer plats för trafiken. Norrtull förändrades från en gräns mellan stad och land till en knutpunkt och trafikplats. Sedan 1940-talet har Norrtull byggts om ett flertal gånger för att möta allt större flöden.

I drygt 100 år, med start 1882, fanns här godsstationen Norra station, en viktig del i stadens försörjningssystem.

Idag står Norrtull inför en ny förändring där den tidigare så viktiga gränsen ska integreras i staden. Två kommuner ska bindas samman. Tillkommande strukturer kommer samsas med befintliga och äldre strukturer. Tillsammans kommer de skapa en kulturmiljö med en alldeles egen och särpräglad berättelse.

BYGGNADER OCH TRAFIK

Runt Norrtull finns flera kulturhistoriska byggnader. Tullhusen är självklara i detta sammanhang, dels genom den berättelse de bär med sig, dels genom dess höga ålder och dels eftersom de ritats av Stockholms stadsarkitekt 1727-72, J.E. Carlberg.

Lika självklar är Stallmästaregården, Stockholms äldsta bevarade utvårdshus och med en mer eller mindre bevarad verksamhet sedan 1600-talet.

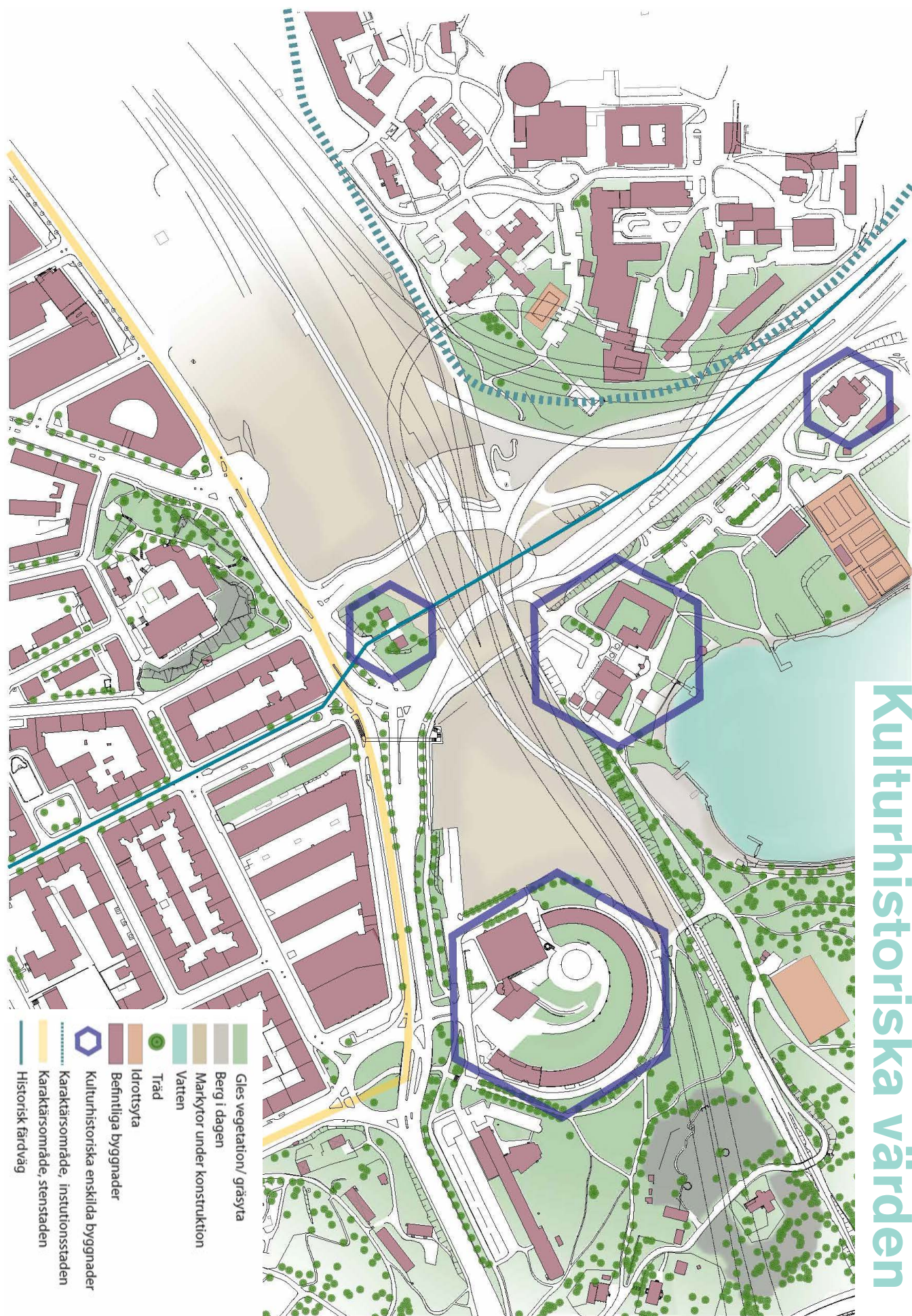
Wenner-Gren Center har med sin höjd inverkan på Norrtull. Den utgör fond för Sveavägen och markör för en av infarterna till Stockholm. Den symboliserar svensk modernism och industriell framgång. Den var på sin tid Europas högsta byggnad med stomme av stål.

Betydelsefulla för Norrtull är de norra byggnaderna i kvarteret Sländan. De utformades medvetet för att fungera som fond i axeln i öppningen mellan tullhusen.

Numera är Norrtull framför allt en trafikplats där flera viktiga flöden möts och fördelas, även Värtabanan är en del i detta.

VARIATION

Norrtull är omgiven av miljöer med varierande karaktär. Den tätaste staden i söder, den utspridda institutionsbebyggelsen i nordväst, det f.d. spårområdet som omvandlas till stad i väst och natur- och parkområdet i nordöst.

Kulturhistoriska värden

white

Förhållningssätt

Följande förhållningssätt bör beaktas för att säkerställa kulturhistoriska värden i Norrtull:

- Tullhusen lyfts fram och tydliggörs. Dess närmiljö gestaltas medvetet för att framhäva byggnaderna, funktionen och platsen.
- Den historiska färdvägen mellan tullhusen och vidare mot Norrtullsgatan ska vara avläsbar.
- Siktlinjer redovisade på kartan (sid 25) ska beaktas och möjligaste mån bevaras.
- Den befintliga bebyggelsegränsen där stenstaden tar vid ska vara avläsbar.
- Wenner-Gren Centers roll som solitär och dess betydelse för stadsbilden ska bevaras.
- Kopplingen mellan Stallmästaregården och tullhusen ska vara avläsbar.

An aerial photograph of a city street, likely in Stockholm, showing a wide road with multiple lanes, trees lining the sidewalks, and buildings in the background. The image is in black and white.

Kulturmiljö & Stadsbild

Konsekvensanalys

Östra Hagastaden, Norrtull

Stockholms stad
2020-01-24

white

Objekt	Beställare	Omslagsbild	Ansvarig	Granskare
Objekt: Östra Hagastaden, Norrtull Adress: Norra Stationsgatan Uppsalavägen Norrtullsgatan 113 45 Stockholm Kommun: Solna stad och Stockholms Stad Landskap: Uppland Län: Stockholms län	Stockholms Stad, Exploateringskontoret Kontaktperson: Lars Ström och Magnus Bäckström	Flygfotografi av Oscar Bladh, Norrtull uppfån sett från norr 1961	Jan Perotti White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm Tel. 08-402 25 79 jan.perotti@white.se	

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	4
Avgränsning	4
Konsekvensanalys	4
Konsekvensanalysens uppbyggnad	4
Riksintresse	7
Sammanvägd bedömning	10
Nationalstadsparken	11
Bakgrund	11
Historik	11
Sammanvägd bedömning	22
Byggnader	23
Tullhusen	23
Stallmästaregården	24
Wenner-Gren Center	24
Haga tingshus	24
Sammanvägd bedömning	24

Inledning

BAKGRUND

Stockholms stad har tagit fram ny detaljplan för Östra Hagastaden, en del av den nya stadsdelen Hagastaden som uppförs på gränsen mellan Stockholm och Solna stad. Det övergripande syftet med stadsutvecklingsprojektet är att koppla samman de två kommunerna och skapa en ny gemensam stadsfront.

I detaljplanen för Östra Hagastaden (Norrtull) konkretiseras syftet genom omdaning av en hårt trafikerad plats till stadsmiljö med bostäder, arbetsplatser, skola, hotell, mm. Bil- och järnvägssträckningar ändras till förmån för kvartersbebyggelse. Obebyggda tomter bebyggs och nya parktyper tillkommer.

På uppdrag av Stockholms stad har White arkitekter tagit fram föreliggande kulturhistoriska konsekvensanalys över den nya detaljplanen. Utgångspunkten för konsekvensanalysen är dokumentet *Trafikplats, gräns och knutpunkt*, daterad 2019-02-20. Dokumentet är en kulturmiljöanalys framtagen av White arkitekter. Kulturmiljöanalysen omfattar redogörelse av gällande författningsskydd, historik, nulägesbeskrivning och kulturhistorisk värdering. Vidare har förhållningssätt gentemot kulturmiljön formulerats i punktform.

AVGRÄNSNING

Konsekvensanalysens geografiska avgränsning överensstämmer med detaljplanens avgränsning. Utöver det har ett influensområde runt detaljplanen beaktats eftersom det förekommer kulturhistoriskt värdefulla byggnader, miljöer och siktvincklar där som påverkas av detaljplanen. Dessutom har påverkan på Nationalstadsparken analyserats utifrån ett antal betydelsefulla vyer inifrån parken, varifrån den planerade bebyggelsen kommer att synas.

KONSEKVENSANALYS

En antikvarisk konsekvensanalys syftar till att beskriva hur en förändring påverkar en byggnads eller ett områdes kulturhistoriska värden och karaktärsdrag. Analysen baseras på vilka värden och kulturhistoriska karaktärsdrag som byggnaden och området besitter i dagsläget.

För Östra Hagastaden har analysen gjorts utifrån riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården [AB115], Nationalstadsparken och befintliga värdefulla byggnader.

KONSEKVENSANALYSENS UPPBYGGNAD

Riksintresse

Konsekvensanalysen inleds med riksintressets, *Stockholms innerstad med Djurgården*, officiella beskrivning. Textavsnitt som är relevanta för Norrtull har färgmarkerats och försetts med ett nummer. På efterföljande sidor återges respektive nummer och det utvalda textavsnittet. Under varje textavsnitt lämnas en motivering till varför avsnittet är relevant för den aktuella platsen. Detta följs av en konsekvensanalys för denna del av riksintresset.

Syftet med konsekvensanalyserna är att bedöma detaljplanens påverkan på riksintresset och säkerställa att planeringen utgått från uttrycken för riksintresset.

Nationalstadsparken

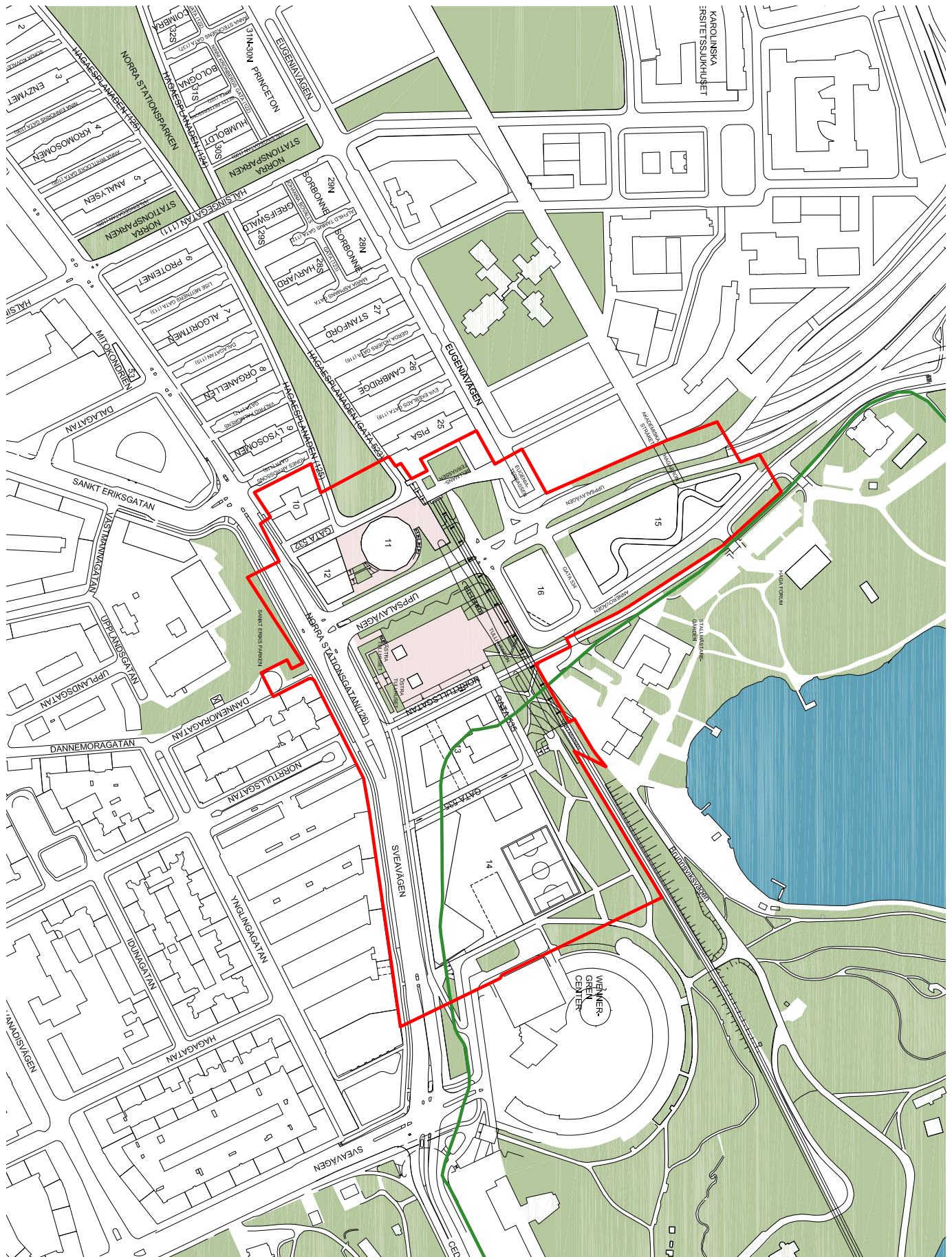
Nästa avsnittet avser konsekvenserna för Nationalstadsparken. En del av detaljplanen ingår i Nationalstadsparken. Denna del analyseras utifrån styrdokumentet för Nationalstadsparken. Syftet är att säkerställa att parkens kulturvärden inte påverkas negativt.

Den föreslagna bebyggelse får även en indirekt påverkan på Nationalstadsparken eftersom den blir synlig inifrån parken. De indirekta konsekvenserna analyseras utifrån tio vyer utvalda under programskedet. I vyerna har siluetterna av den tillkommande bebyggelsen ritats in. Det gäller såväl den redan antagna detaljplanen för Hagastaden, som den nu aktuella detaljplanen.

Värdefulla byggnader

Slutligen görs en konsekvensanalys av detaljplanens påverkan på kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Inom detaljplanen återfinns endast två befintliga byggnader, Tullhusen, vilka besitter kulturhistoriska värden. Dessa påverkas genom den planerade trafikomläggningen, tillkommande bebyggelse i omgivningen och Tullhusparkens nya gestaltning. Konsekvenserna beskrivs för respektive del.

Utöver Tullhusen gränsar detaljplanen till ett antal byggnader med synnerligen höga kulturhistoriska värden, Wenner-Gren Center, Stallmästaregården och Haga tingshus. Dessa påverkas endast indirekt av detaljplanen. I dessa fall analyseras den indirekta påverkan vilket i princip även blir en analys av påverkan på stadsbilden.

Detaljplanens och Nationalstadsparkens avgränsning.

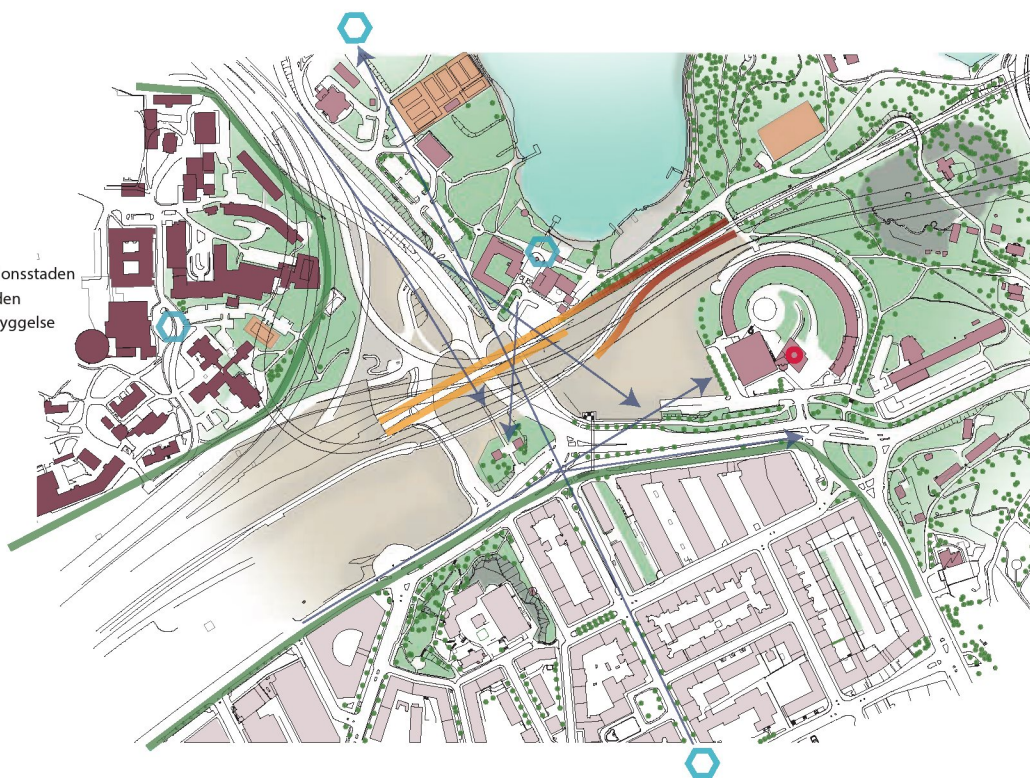
Kulturhistoriska värden

- Gles vegetation/ gräsyta
- Berg i dagen
- Markytor under konstruktion
- Vatten
- Träd
- Idrottsyta
- Befintliga byggnader
- Kulturhistoriska enskilda byggnader
- Karaktärsområde, institutionsstaden
- Karaktärsområde, stenstaden
- Historisk färdväg

Nulägesanalys

- Gles vegetation/ gräsyta
- Berg i dagen
- Markytor under konstruktion
- Vatten
- Träd
- Idrottsyta
- Befintliga byggnader, del av institutionsstaden
- Befintliga byggnader, del av stenstaden
- Befintliga byggnader, fristående bebyggelse
- Faktisk barriär
- Upplevd barriär
- Landmärke
- Viktig siktlinje
- Gränser
- Nod

Illustrationer från kulturmiljöanalysen

Riksintresse

Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]

Motivering:

Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel¹ och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residensstad, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad. (Stiftsstad, Skolstad).

Uttryck för riksintresset:

Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt. Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad.¹ Den medeltida storstaden med tät stenbebyggelse. Staden mellan broarna, "Gamla Stan" som i gatunät och bebyggelse främst speglar Stockholms uppkomst och utvecklingen under olika skeden av medeltiden och 1500-talet, med den äldsta delens planmönster av stora oregelbundna kvarter innanför långgatorna och den senare medeltidens karaktäristiska "revbensmönster" med små smala gränder ner till vattnet. Kyrkorna och de många husen med medeltida murverk, gaturummens och torgens karaktär. Bevarade rester av det äldsta gatunätet på Södermalm. Kyrkor på malmarna, som genom läge, namn och till en del murverk bevarar minnet av medeltidens och 1500-talets stad.

1600-talets starkt expansiva stad, med stadsplanestruktur, de offentliga rummen och bebyggelsen. Gamla Stans yttre "årsring", med Skeppsbroraden, Nygatskvarteren och slottsområdet. Riddarholmen och Blasieholmen. Det stora reglerings- och utbyggnadsområdet på malmarna, med planstruktur, kyrkor, offentliga byggnader och bostäder. Den förindustriella stadens spridning av verksamheter och sociala skiktning i boendet. Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet, både för aristokratin, den nya klassen av rika borgare och för ett lägre borgerligt skikt - stadspalats, malmgårdar, borgargårdar samt även äldre parker och inslag av grönska. De lägre samhällsklassernas småskaliga trähus i stadens dåvarande yterkanter och otillgängliga delar.

Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder. Villastaden, nya typer av offentliga byggnader, folkrörelsebyggnader och -miljöer, kommunaltekniska anläggningar och parker. Genombrottsgator och områden planlagda som "ny stadsdel" i enlighet med 1874 års byggnadsstadga. Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.²

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling. Lärkstaden, Diplomatstaden, Birkastan, Röda Bergen, Kungsgatan och andra miljöer som återspeglar stadsplanering och bebyggelseutvecklingen under århundradets inledande årtionden. Terränganpassade planer, storgårdskvarter, men även fullföljandet av den äldre rutnätsstaden. Parkanläggningar och grönska,³ innerstadens kolonitrdgårdar. Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet, Slussen och Hötorgscity. Smalhusområdet Abessinien i Hjorthagen.

Sjöfarts-, handels- och industristaden. Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Skeppsholmen och Kastellholmen, delar av Djurgården, Beckholmen. Kontor, bankpalats, försäkringsbolag, varuhus och andra handelns och näringslivets byggnader. Industrimiljöer som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet, bland annat Barnängen, Kungliga Myntet, Ludvigsberg, Almgrens sidenväveri och de många bryggerierna.

Det vetenskapliga, intellektuella och religiösa livets byggnader och miljöer. Observatoriet, den gamla tekniska högskolan och byggnader och miljöer som hör samman med det gamla universitetsområdet. Byggnader för akademier och lärda samfund. Bibliotek, utställningslokaler och de många museerna. Institutionsbältet på Norra Djurgården. Bergianska trädgården. Nöjetlivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. Teatrar och konsertsalar, Gröna Lunds tivoli och andra nöjesetablissemang. Anrika restauranger och värdshus, ordenshus och lokaler för olika sällskap, Skansen, Fåfängan, idrottsanläggningar, parker och flänörstråk. Djurgårdens bebyggelse och rekreativ landskap, med rötter i 1600-talets kungliga jaktmark. Utvärdshus, slott och villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare.⁵

Andra Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.⁶ Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer.

1

Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt. Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad.

Funktionen som tull och stadens norra infart gör den till en historiskt betydelsefull plats för staden. Den bär på berättelser om hur nationen organiserades och finansierades på 1600-talet, om staden och hur den organiserades och om hur handeln organiserades. Den berättar om hur stormakten Sverige finansierade krigen och om förhållandet mellan stad och land.

Tullen och dess omgivning utformades för sin funktion, vilket fortfarande är delvis avläsbart i den fysiska miljön. Än idag, knappt två sekel efter att landtullen avskaffades, har platsen betydelse för hur vi beskriver och uppfattar Stockholm.

Norrtull tillkom genom markdonation från kronan. Den kungliga närvaron finns kvar i närheten till Hagaparken.

Konsekvensanalys

Norrtull har genomgått stora förändringar under hela 1900- och 2000-talet. Ökad tåg-, spårvagns- och biltrafik har medfört ett antal ändringar och trafikomläggningar. Framför allt har biltrafiken präglat och format miljön. De kulturhistoriska värdena har försvagats i takt med förändringarna.

Berättelsen om tullen och stadens norra infart lever kvar i namnet - Norrtull - och i tullhusen. Det innebär även att berättelsen om hur nationen och staden organiserades inte kommer att påverkas av detaljplanen.

Tullhusen från 1733 står kvar och markerar platsen för tullen. Stadsgränsen är tydligt markerad i kvartersstrukturen. Norrtullsgatans koppling till Uppsalavägen är spår av historien liksom Stallmästaregårdens roll och koppling till tullen.

I detaljplanen får tullhusen en mer framträdande roll än de har idag, vilket är positivt ur kulturhistorisk synvinkel. De kommer att få en ny kontext och ingå som delar i en stadspark. Norrtulls roll som stadsgräns försvinner i och med att kommungränsen och bebyggelsefronten förskjuts norr ut. Kopplingarna mellan tullhusen - Norrtullsgatan och Stallmästaregården är uppmärksammade i detaljplanen och kommer att finnas kvar. Däremot kommer kopplingen mellan Uppsalavägen och Norrtullsgatan utgå.

Sammantaget bedöms detaljplanen ha måttlig påverkan på denna del av uttrycket för riksintresset.

2

Genombrottsgrator och områden planlagda som "ny stadsdel" i enlighet med 1874 års byggnadsstadga. Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.

Kvartersbebyggelsen intill Norrtull färdigställdes under 1900-talet. Stilmässigt är de enskilda byggnaderna tydliga exponenter för respektive decennium. Kvartersstrukturen bygger fortfarande på 1800-talets planer om än i omarbetad form. Skalan ansluter till stenstadens.

Konsekvensanalys

Kvartersbebyggelsen närmast Norrtull, uppbyggd utifrån 1800-talets planer, ligger utanför detaljplanen och kommer därför inte att påverkas. Den tillkommande kvartersbebyggelsen norr om Sveavägen ger indirekt påverkan eftersom stadens front flyttas och en ny typ av kvartersstruktur tillkommer.

Detaljplanen bedöms ha begränsad påverkan på denna del av riksintresset.

3

Utvärdshus, slott och villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare.

I anslutning till detaljplaneområdet ligger Stallmästaregården som är det äldsta kvarvarande utvärdshuset i Stockholmstrakten. Gården har anor från 1600-talet då stallmästaren på Karlbergs slott lät uppföra byggnader här. Värdshuset fick ett uppsving i samband med att den norra tullen flyttades hit år 1672.

I anslutning till detaljplaneområdet ligger även två parker gestaltade och anlagda på 1700-talet, Bellevue parken och Hagaparken. I Haga parken finns bland annat en ruin efter det som skulle ha blivit Stora Haga slott.

Bellevueparken ligger inom riksintresset AB115, där den utgör en av värdekärnorna, men utanför detaljplanen. Stallmästaregården och Hagaparken ligger utanför kommungränsen och riksintresset AB115 samt utanför detaljplanen.

Konsekvensanalys

Stallmästaregården eller parkerna påverkas indirekt genom de nya volymer som byggs i dess närhet. Siktinklar, vyer och kopplingar påverkas. Framför allt påverkas miljön runt Stallmästaregården, vilket placerar den i en ny kontext.

Idag präglas värdshuset närmiljö av biltrafik och stora trafiklösningar. Huvuddelen av biltrafiken kommer att flyttas väster ut, bort från Stallmästaregården, vilket är positivt. Istället uppförs nya byggnadsvolymer söder och väster om värdshuset. Bebyggelsen kommer skärma av biltrafiken och förhöja vistelsekvalitéerna. Man skulle kunna säga detaljplanen innebär att en samtida årsring – biltrafiken – byts ut mot en annan i form av stadsbebyggelse. Med det kommer stadens skala närmare den småskaliga träbebyggelsen.

För den historiska läsbarheten är kopplingen mellan tullhusen och Stallmästaregården betydelsefull, liksom kopplingen mellan Hagaparken och Bellevueparken samt mellan parkerna och innerstaden. I detaljplanen är kopplingarna uppmärksammande och delvis förstärkta. Den visuella kopplingen mellan tullhusen och Stallmästaregården består. Den faktiska kopplingen förstärks tack vare förflyttningen av trafiken. Kopplingen mellan Hagaparken och Bellevueparken består och förstärks genom den park som anläggs söder om Värtabanan. Den visuella kopplingen mellan parkerna och innerstaden består.

Sammantaget får detaljplanen viss påverkan på denna del inom riksintresset.

4

De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.

Stadens årsringar är tydligt avläsbara i kvartersbebyggelsen runt Norrtull. Följande årsringar återfinns vid Norrtull:

- Grönstedtska palatset, 1923 ritat av Cyrillus Johansson
- Rödabergsskolan, 1953 ritat av Paul Hedqvist
- Sländan 7, 8 & 9, 1916 ritade av Axel Wetterberg
- Getingen med byggnader från 1930-60-talet

Kv Sländan utformades som fondmotiv till tullhusen. Utöver kvartersbebyggelsen gränsar detaljplanen till Wenner-Gren Center, en solitär i stadsbilden och stadens siluett, ritad av Sune Lindström och Alf Bydén, invigd 1962. Byggnaderna är exponenter för sin tids arkitektoniska ideal i så väl typologi som gestaltning.

Kvarteren har sedan de bebyggdes utgjort stenstadens yttre gräns. Kvarteret Getingen och Sländan formar en särskilt tydlig bebyggelsegräns och siluett för resande norrifrån. Grönstedtska palatset markerade också stenstadens yttre gräns, men inte lika tydligt eftersom Norra station tog vid norr om kvarteret. Rödabergsskolan, uppförd på ett berg ovan Norrtull och omgiven av grönska, upplevs inte som en del av stenstadens yttre gräns. Tullhusen var stadens faktiska gräns och markerar än idag kommungränsen.

Kvarterens hushöjd ansluter till stenstadens struktur. Ett tydligt undantag är Wenner-Gren Center som under flera decennier varit ett av få profana objekt som rest sig över stenstaden. Idag har den fått sällskap av flera höga hus, bland annat Norra tornen.

Konsekvensanalys

Detaljplanen påverkar inte de befintliga årsringarna i stadsväxten. Den adderar en ny årsring utanför stenstadens avgränsning. Det är också detta som orsakar påverkan på stenstadens gräns och stadens siluett. Den yttre gränsen förskjuts och tydligheten i var staden tar vid blir mer diffus. Stenstadens yttre gräns kommer fortsatt vara avläsbar utmed Sveavägen. Skalan blir något större än stenstadens och en ny typologi tillkommer. Ett nytt höghus, kvarter 12, markerar den norra infarten vilket påverkar stadens siluett och ger viss konkurrens till Wenner-Gren Centers dominans.

Sammantaget får detaljplanen viss påverkan på denna del inom riksintresset.

SAMMANVÄGD BEDÖMNING

Hagastaden som helhet är ett stort stadsbyggnadsgrepp där ny stadsdel och årsring tillförs staden, med bebyggelse som är både tätare och högre än stenstadens bebyggelse. Detaljplanen för Östra Hagastaden utgör en del av denna nya årsring för staden.

Den tillkommande bebyggelsen uppförs i direkt anslutning till en av värdekärnorna inom riksintresset nämligen Bellvueparken. Detaljplanens bebyggelsen ansluter även till innerstaden, ett område som är utpekat som värdefullt av Stockholms stadsmuseum.

Ett stadsbyggnadsgrepp med sådan omfattning som Östra Hagastaden har medför givetvis en påverkan på staden så som den uppfattas idag. Stadens utbredning ökar, fronten förskjuts norr ut och tillkommande byggnader får en större skala än stenstaden.

Den sammanväga bedömningen enligt analysen på föregående sidor är att detaljplanen har begränsad påverkan på riksintresset. Detaljplanen har framförallt medelbar påverkan genom dess komplement till stadens siluett och förskjutning av innerstadens yttre gräns. Vid Norrtull påverkas kopplingar och siktvinklar, men de fysiska objekten består.

Vy över stenstaden med Östra Hagastaden tillkommande bebyggelse i förgrunden.

Nationalstadsparken

Nationalstadsparkens natur- och kulturvärden är skyddade enligt Miljöbalken 4 kap 7§. En del av detaljplanen innefattar Nationalstadsparken och som därmed är skyddad. Dessutom gränsar den norra delen av detaljplanen till Nationalstadsparken.

Föreliggande dokument är ett antikvariskt planeringsunderlag varför det i första hand är påverkan på kulturvärden som analyserats. I detta specifika fall görs en försiktig bedömning av kulturvärden eftersom avsaknaden av sådana värden är påtaglig i aktuellt område.

BAKGRUND

Nationalstadsparkens gräns följer Sveavägens norra sida, Annerovägen och viker sedan ut över Brunnsviken. Det innebär att inom planområdet är ytan mellan Annerovägen i väster, Wenner-Gren Centers öster, Sveavägen i söder och Värtabanan i norr, en del av Nationalstadsparken.

Nationalstadsparkens avgränsning utgår från regeringsproposition 1994/95:3 vilken har preciserats och justerats i Översiktsplan 99 och i översiktsplanen för Nationalstadsparken som antogs 2009.

I översiktsplanen för Nationalstadsparken är parken indelad i två områdeskaraktärer:

- Parklandskap och naturmiljö
- Mer bebyggda och anlagda områden.

Syftet med karaktärsområdena är att ge en vägledning till hur lagskyddet ska tillämpas. Intrång i *Parklandskap och naturmiljö* får inte förekomma. *Mer bebyggda och anlagda områden* "kan förändras och kompletteras med ny bebyggelse och anläggningar under förutsättning att detta inte medför skada på det historiska landskapets natur- och kulturvärden."¹

Den del av Nationalstadsparken som ingår i detaljplanen är klassificerad som *Mer bebyggda och anlagda områden*.

HISTORIK

Fram till anläggandet av Värtabanan i början av 1880-talet var området runt Norrtull i det närmaste agrar. I anslutning till tullhusen förekom småskalig bebyggelse och odlingar. I övrigt präglades omgivningen av den kuperade terrängen med berg i dagen och träsk.

Med Värtabanan och Norra station skedde en förskjutning av markanvändningen. En småskalig industribebyggelse började uppföras vilken kom att ta stora delar av området i anspråk, bland annat den del som ingår i Nationalstadsparken. Detta framgår av fotografier från de första decennierna på 1900-talet.

Vid mitten av 1940-talet revs delar av industribebyggelsen i denna del i samband med att Uppsalavägen breddades och förlades öster om Tullhusen. Efter 1940-talet ändras karaktären successivt från småskalig industri till parkeringsplats. Wenner-Gren Center uppförs 1959-1962 och en bensinmack tillkommer i hörnet Uppsalavägen, Sveavägen. Denna situation bestod fram till början av 2000-talet, sedan dess har ytan mellan Tullhusen och Wenner-Gren Center varit en byggarbetsplats.

Bedömning

Med hänsyn till områdeskaraktären (enligt NSP:s översiktsplan) och att området under lång tid saknat natur och kulturvärden, bedöms föreslagen bebyggelse enligt detaljplanen inte medföra någon negativ påverkan på denna del av Nationalstadsparken.

Bebyggelsen inom detaljplanen kommer däremot ha en indirekt påverkan på Nationalstadsparken eftersom storskalig bebyggelse kommer att uppföras i direkt anslutning. En nya bebyggelsefronter kommer att tillföras närmare parken. Bebyggelsen medför påverka på betydelsefulla siktinklar från Hagaparken och Kräftriket. Dessa analyseras nedan.

I det fall föreslagen kvartersbebyggelse i detaljplan uppförs är en översyn av NSP:s gräns motiverad, dels eftersom sådana värden som NSP avser att skydda kommer att saknas och dels eftersom användningen inte överensstämmer med karaktärsområdets funktion.

¹ ÖP för Nationalstadsparken, s 23.

Vy 1

Vy över Brunnsviken från udde vid Bergianska trädgården, Frescati.

Landskapsrummet

Landskapsrummet präglas av vattenspegeln omgiven av anlagda naturparker. Stadsbebyggelsen är bildligt och bokstavligt avlägsen, men de annonserar sig med byggnader som reser sig över vegetationen och stadssiluetten. Stenstadens front kan anas, men det är i huvudsak natur- och rekreationsvärdena som karaktäriserar miljön.

Förslaget

Förslaget medför en antydning till ny taksiluett vid sidan av Wenner-Gren center. Huruvida de nya husen i anslutning Wenner-Gren kommer att synas eller inte beror på vegetationen. Påverkan får dessa byggnader betraktas som minimal.

Däremot kommer kvarter 12 bli ett synligt tillskott i landskapsrummet. I likhet med ovanstående är den visuella påverkan avhängig vegetationen och årstid. Delar av året kommer byggnaden knappt vara synlig bakom lövverket.

Med kvarter 12 kommer staden annonsera sin närvaro mer än i dag, i en miljö som huvudsak upplevs som en naturmiljö. Stadssiluetten bestående av kyrktorn, en vattenreservoar och en skyskrapa, får sällskap av ytterligare en byggnad som reser sig över trädtopparna.

Påverkan på landskapsrummet och de upplevelsemässiga värdena är begränsad.

Vy 2

Vy över Brunnsviken från plats strax norr om Brunnsviksbadet.

Landskapsrummet

Landskapsrummet präglas av vattenspegeln omgiven av anlagda naturparker. Norra tornen sticker upp ovan trädtopparna och gör ett tydligt avtryck i siluetten. Även delar av Karolinska sticker upp ovan trädtopparna. Det är natur- och rekreationsvärdena tillsammans med Norra tornen som karaktäriserar miljön.

Förslaget

Från denna siktinkel blir kvarter 12 ett tydligt tillägg som förändrar siluetten märkbart. Tillsammans med Norra tornen skapas en ny upplevelse där natur och samtida byggnadskultur möts. Vattenspegel och parklandskapet dominerar fortfarande upplevelsen, men lutrummet påverkas. Närheten till staden blir tydligare med flera synliga byggnader.

Ytterligare ett antal byggnader kommer att resas sig över trädtopparna och bli synliga från denna siktinkel. Omfattningen är dock begränsad de bedöms därför inte påverka upplevelsen.

Vy 3

Vy över Brunnsviken från strandpromenad nedanför Psykologiska institutionen (Strax öster om Brunnsvikens kanotklubb).

Landskapsrummet

Landskapsrummet domineras av vattenspegeln omgiven av anlagda naturparker, men stadens närhet framträder genom synliga byggnader ovan trädtopparna och båtklubben i fonden. Wenner-Gren Center och Norra tornen utgör två tydliga landmärken som markerar stenstadens utkant och skapar en särpräglad siluett. Karolinska sjukhuset Neurocentrum avtecknar sig också ovan trädtopparna vid sidan av de två höghusen.

I fonden av gattet mellan Bellvueparken och Hagaparken syns Stallmästaregården och stenstadens yttre gräns. Grönstedska huset, Rödabergsskolan samt bebyggelsen utmed St Eriksgatan markerar stenstaden.

Förslaget

Från denna synvinkel blir den nya bebyggelsen ett tydligt tillägg som påverkar upplevelsen av platsen och uppfattningen av staden. Kvarter 12 blir ett nytt landmärke lika framträdande som Wenner-Gren Center. Från denna siktinkel blir det en ny fokuspunkt som ytterligare poängterar stenstadens yttre gräns. Norra tornet, som är beläggen längre bort, får en mindre framträdande roll vid sidan av de två mer närliggande höghusen.

Bebyggelsefronten och staden kommer närmare parklandskapet. En ny fond bildas i gattet och stenstadens yttre gräns döljs bakom de nya byggnaderna. Stallmästaregården får en rygg av nya och förhållandevis stora volymer. Staden får en ny siluett.

Vy 4

Vy från Brunnsvikens kanotklubb.

Landskapsrummet

Landskapsrummet domineras av vattenspegeln omgiven av anlagda naturparker. Villabebyggelsen i Hagaparken har en framträdande roll. Norra tornen sticker upp, men har en underordnad roll, likaså övriga uppstickande byggnader. En bebyggelsefront är under uppförande i gattet.

Förslaget

Ytterligare en volym tillkommer framför de som är under uppförande. Med det kommer bebyggelsefronten och staden närmare Brunnsviken. Byggnadshöjden på den tillkommande volymen är lägre än bakomvarande bebyggelse. Hela bebyggelsefronten håller sig inom landskapsrummets befintliga siluett.

Påverkan på denna siktinkel bedöms vara liten.

Vy 5

Vy från Ekotemplets udde, Hagaparken.

Landskapsrummet

Landskapsrummet domineras av vattenspegeln omgiven av anlagda naturparker. Staden närhet gör sig påmind genom Wenner-Gren centrum som sticker upp ovan trädtopparna.

Förslaget

Kvarter 12 når strax ovan trädtopparna. Det blir ytterligare en påminnelse av närheten till staden, om än begränsad. Det lilla förändring av siluetten gör konsekvenserna i det närmaste försumbar för denna vy.

Vy 6

Vy från kulle norr om infarten till Haga.

Landskapsrummet

Landskapsrummet domineras av trafiklösningar, såväl visuellt som upplevelsemässigt. Med fyra filer i vardera riktning, på- och avfarter samt tung trafik dygnet runt är det ett påtagligt inslag i denna vy. Trafiken ramas in av Haga parkens och Norra begravningsplatsens grönska. Solnas bebyggelse sträcker ut sig väster ut. I fonden avtecknar sig Karolinska samt huvudstadens siluett och yttre gräns. Bebyggelsens höjd är begränsad med undantag för Norra tornen.

Förslaget

Tillkommande bebyggelse i fonden hör framför allt till andra detaljplaner. Kvarter 12 är den enda byggnad som blir synlig från denna skitvinkel. Övrig bebyggelsen håller sig mer eller mindre inom den befintliga siluetten. Vyn över staden, bort mot Stadshuset och Globen, stängs. Bebyggelsefronten kommer närmare. Konsekvenserna för denna siktinkel bedöms som små.

Vy 7

Vy från Hagaparkens södra del mot Stallmästaregården.

Landskapsrum

I landskapsrummet samspelar flera olika landskapselement - vattenspegeln, friluftsverksamhet, park, stad, småskalig träbebyggelse och höga hus. Bebyggelsen är blandad, här finns samtida och äldre byggnader, småskaligt och storskaligt, högt och lågt. Idag utgör Wenner -Gren Center och Norra tornen landmärken i denna vy.

Förslaget

Från denna siktinkel sker tydliga och märkbara förändringar. Nya byggnader uppförs väster om Wenner-Gren Center, Stallmästaregården får en rygg av ny och förhållandevis storskalig bebyggelse och siktinkeln mot St Eriksgatan och Grönstedtska palatset stängs. Kvarter 12 gör ett tydligt avtryck i siluetten och blir ett märkbart inslag i landskapsrummet. Siktinkeln mot Norra tornen stängs av tillkommande byggnader i Solna.

Byggnaderna väster om Wenner-Gren håller sig inom nuvarande siluett, men påverkar upplevelsen av stenstadens yttre gräns då stadsfronten förskjuts närmare parken. Byggnaderna bakom Stallmästaregården skapar en ny stadssiluett och blir ett tydligt tillägg. Det sätter även vårdshuset i en ny och i viss mån främmande kontext. Störst påverkan får tillkommande volymer utmed Uppsalavägen. De bildar en ny och storskalig bebyggelsefront, siluetten ändras påtagligt och kvarter 12 blir ett nytt landmärke. Positivt är att den nya bebyggelsen kommer att skärma av delar av trafiken och minska bullernivåerna.

Påverkan på denna siktinkel kommer att vara märkbar.

Vy 8

Vy från udde i Hagaparken, söder om den kungliga begravningsplatsen

Landskapsrummet

I landskapsrummet framträder vattenspegeln med sin trädbevuxna strandkant tydligast. Bakom den reser sig en bebyggd front med Karolinskas tegelhus, Hagastaden och Norra tornen. Stenstaden skymtas mellan träden. I förgrunden har Stallmästergården en framträdande roll. Närheten till staden är tydlig vilket också präglar siluetten.

Förslaget

Från denna siktinkel får den tillkommande bebyggelsen en uppenbar påverkan eftersom den tillför en ny bebyggelsefront utmed hela vyn. Bebyggelsefronten kommer också närmare vattenrummet. En stor del av den tillkommande bebyggelsen är kompletteringar som utförs i Solna samt inom den pågående byggnationen i Hagastaden. I denna konsekvensanalys vägs all ny bebyggelse in.

Redan idag finns en tydlig bebyggelsefront i fonden, denna förtätas och accentueras med de nya volymerna. Så väl byggnaderna i Solna som de i Stockholm medför märkbara tillägg i denna vy. Den byggda miljön tar en större plats

i landskapsrummet vilket tydligt visar närheten till staden.

Framförallt kommer byggnaderna utmed Uppsalavägen bidra till att göra den byggda miljön mer påtaglig. Positivt är att bebyggelsen delvis kommer att skärma av trafiken.

Kvarter 12 får en framträdande roll som landmärke och markör för den nya stadsdelen och stenstadens yttre gräns. Det gör också det tydligaste avtrycket i den nya stadssiluett som bildas, vilken även delvis döljer den sentida bebyggelsen i området.

Stallmästergården får en ny rygg som sätter värdshuset i en ny och, i viss mån, främmande kontext.

Påverkan på denna siktinkel kommer att vara märkbar.

Vy 9

Vy från Ekonomiudden i Bellvueparken.

Landskapsrum

Vattenspegeln och den trädbevuxna strandkanten dominerar landskapsrummet. Bakom träden avtecknar sig Karolinska sjukhuset mot himlen och bidrar till siluetten. Hagastadens byggnader som är under uppförande framträder i bakgrunden. De håller sig i princip under trädtopparna, med undantag för Norra tornen som reser sig högt över övrig bebyggelse.

Förslaget

Från denna siktinkel får den tillkommande bebyggelsen en uppenbar påverkan eftersom den tillför en ny bebyggelsefront utmed hela vyn. Bebyggelsefronten kommer också närmare vattenrummet. En stor del av den tillkommande bebyggelsen är kompletteringar som utförs i Solna samt inom den pågående byggnationen i Hagastaden. I denna konsekvensanalys vägs all ny bebyggelse in.

Redan idag finns en tydlig bebyggelsefront i fonden, denna förtätas och accentueras med de nya volymerna. Så väl byggnaderna i Solna som de i Stockholm medför märkarbara tilllägg i denna vy. Den byggda miljön tar en större plats i landskapsrummet vilket tydligt visar närheten till staden. Framför allt kommer byggnaderna utmed Uppsalavägen bidra till att göra den byggda miljön mer påtaglig. Positivt är att bebyggelsen delvis kommer att skärma av trafiken.

Påverkan på denna siktinkel kommer att vara märkbar.

Vy 10

Vy från utsiktsplats i Bellvueparken.

Landskapsrummet

Wenner-Gren center utgör centralgestalten i denna vyn. Dess höjd och närhet gör att den dominerar landskapsrummet. Från utsiktsplatsen sträcker sig en siktlinje västerut över det som tidigare var Norra station, där uppbyggnaden av Hagastaden pågår. Norra tornen utgör ett landmärke i vyn. Mot norr utgör Karolinska en bebyggelsefront ovan trädtopparna.

Utsiktsplatsen kombinerar Stockholmstraktens karaktäristiska sprickdalslandskap med samtida bebyggelse.

Förslaget

I siktinkeln västerut tillkommer en ny stadsdel, vilket skapar en ny stadssiluett och ny bebyggelsefront. Kvarter 12 gör ett tydligt avtryck i vyn, medan övrig bebyggelse endast stänger siktinkeln väster ut. Tillkommande bebyggelse i Solna, utmed Uppsalavägen, sträcker sig ovan trädtopparna och skapar en ny bebyggelsefront istället för den nuvarande.

SAMMANVÄGD BEDÖMNING

Detaljplanen får olika påverkan beroende på var i Nationalparken man befinner sig. Den förändrade upplevelsen är också beroende på betraktaren och dennes förhållande till Nationalstadsparken.

Konstateras kan är att påverkan på långt håll är relativt liten. I flera av de analyserade vyerna på distans är det kvarter 12 som letar sig över den nuvarande siluetten. Kvarteret ersätter ett höghus i kvarter 25, vilket ingår i gällande detaljplan. Påverkan på siluetten och stadsbilden är i princip densamma som i den redan antagna detaljplanen, om än något förskjuten öster ut.

I närmiljön får detaljplanen en märkbar påverkan. Utmed Brunnsvikens sydöstra vik blir den tillkommande begynnelsen ett tydligt tillägg. Befintlig stadsfront förtätas, accentueras och kommer närmare parken. Såväl skala som höjd och material på den nya stadsfronten kommer göra ett tydligt samtida avtryck i landskapsrummet.

Påverkan från trafiken minskar vilket är positivt.

Vy från norr över den tillkommande bebyggelsen.

Byggnader

Detaljplanen innefattar två befintliga byggnader med kulturhistoriska värden - Tullhusen - vars omgivning kommer att omändras. Genom att tullhusen hamnar i en ny kontext påverkas upplevelsen av byggnaderna och berättelsen de bär på får ett nytt kapitel.

Utöver tullhusen gränsar detaljplanen till kulturhistoriskt värdefulla byggnader, så som Wenner-Gren Center, Stallmästaregården och Haga tingshus. Dessa påverkas endast indirekt av detaljplanen.

Nedan redovisas detaljplanens konsekvenser på tullhusen och de övriga värdefulla byggnaderna.

TULLHUSEN

Fasad

Tullhusens fasader påverkas inte av detaljplanen. Byggnaderna lämnas orörda med bibehållen fasadutformning.

Mark

Markytan runt tullhusen kommer att få en genomgripande ny gestaltning. Dess nuvarande gestaltning är en rest från 1940-talet då Uppsalavägen flyttades öster om tullhusen. Vid flytten höjdes vägbanorna medan 1700-talets marknivå runt Tullhusen bibehölls. Murarna och rampen norr om byggnaderna tillkom, lika så gräsytor. Av äldre fotografier att döma har enstaka träd funnits sedan 1940-talet, men de flesta har tillkommit senare.

I takt med vägbyggena under 2000-talet har ytan runt tullhusen förändrats. Träd har fälts, avgränsningen mot omgivande vägar har ändrats och ytor har försetts med asfalt som sedan rivits. Kvar från tiden innan 1940-talet är, förutom ovanstående, riktningen mellan byggnaderna vilken markeras av rampen och en antydning till väg norrut.

I ombyggnadsförslaget föreslås en hårdgjord torgyta runt tullhusen. Platsen ramas in av träd och glasskärmar i väster, trappor i söder och öster samt broar i norr. Vid val av markbeläggning har man hämtat inspiration från äldre fotografier som redovisar stenbeläggning runt Tullhusen.

Stadsbild

Tullhusen och tullhusplatsen kommer att få en mer central roll i stadsbilden. Stora delar av detaljplanen har utarbetats utifrån Tullhusen vilket skapar bättre förutsättningar att uppleva dess historia och berättelsen kring dem.

Idag är det en undanskymd plats utan flöden eller naturliga rörelsemönster. Den funktion platsen är tänkt att få kommer ge upphov till nya flöden över tullhusplatsen och mellan Tullhusen, framför allt av gående och cyklister. Man skulle kunna säga att detaljplanen återskapar det folkliv och den rörelse som omgav Tullhusen tidigare.

Omgivningen kommer att förändras radikalt med nya och förhållandevis stora volymer. Med det förskjuts skalan vilket påverkar upplevelsen av Tullhusen. Beroende på person kan den nya kontexten göra att Tullhusen uppfattas som allt mellan apart företeelse till kvalitativ värdebärare. Oavsett upplevelse bidrar byggnaderna till att förankra platsens historiskt.

Kulturhistoriskt betydelsefulla siktlinjer för tullhusen är den mellan Norrtullsgatan och Tullhusen, mellan Stallmästaregården och Tullhusen samt vyn mellan tullhusen och norrut mot Uppsalavägen. Av dessa kommer den senare att byggas bort i och med att byggnader uppförs norr om Tullhusen. Siktlinjen mot Uppsalavägen är dock mer eller mindre redan brutet genom de vägbyggen som utförts där de senaste decennierna. De två övriga siktlinjerna består och har i planen respekterats. Siktlinjen mot Stallmästaregården har accentuerats bland annat tack vare volymbehandlingen på tillkommande byggnader och minskad trafik öster om Tullhusen. Kopplingen till Norrtullsgatan är idag otydlig, den är enbart visuell. Detaljplanen varken förtydligar eller bygger bort den visuella kopplingen.

Illustration av Tullhusparken.

white

STALLMÄSTAREGÅRDEN

Stallmästaregården ligger utanför detaljplanen, men gränsar till den i väster och söder. Påverkan på vårdshuset kommer att vara indirekt och samtidigt märkbar, eftersom förhållandevis stora volymer uppförs i dess omedelbara närhet. Omgivande skala förskjuts vilket placerar Stallmästaregården i en ny kontext. Vårdshuset småskaliga träbebyggelse kommer kontrastera den tillkommande bebyggelsens skala och material.

Ursprungligen var gården omgiven av en agrar miljö. Under 1900-talet kom omgivningen att präglas av olika slags transporter och staden kom närmare. Med detaljplanen förskjuts omgivande miljö återigen, denna gång från trafikmiljö till stad. Det blir en märkbar skillnad.

Upplevelsen på Stallmästaregården kommer att förbättras tack vare att den blir mindre bullerutsatt. De nya byggnaderna skärmar av trafiken på Uppsalavägen och färre bilar kommer att passera direkt väster om den. Det kommer att bli lättare att ta sig, gåendes eller med cykel, till Stallmästaregården.

I betydelsefulla siktinklar mellan parkerna, Haga- och Bellvueparken, och Stallmästaregården blir den tillkommande bebyggelsen ett tydligt tillägg. Se vidare i analysen av valda vyer ovan.

WENNER-GREN CENTER

Wenner-Gren Center ligger utanför detaljplanen och påverkas därmed endast indirekt. Byggnadskomplexet har sedan det uppfördes varit en solitär i stadsbilden, såväl som objekt som komponent i stadens siluett. Tillkommande bebyggelse enligt detaljplanen sätter Wenner-Gren Center i en ny kontext. Den kommer att ingå och samspela med den nya stadsstrukturen som uppförs.

Kvarteret närmast Wenner-Gren Center har anpassats i höjd och skala för att inte konkurrera med höghuset samt för att samspela med byggnadskomplexets lägre volymer.

Höghuset roll som fondmotiv för Sveavägen bibehålls, lika så dess roll i stadens siluett och funktionen som riktmärke. I stadens siluett har Wenner-Gren Center redan fått sällskap av Norra tornen och kommer - i detaljplanen - även få sällskap av kvarter 12. Tillsammans markerar de infarterna till staden och stenstadens yttre gräns. I viss mån innebär de nya höga byggnaderna att Wenner-Gren center får konkurrens i luft-rymden och i stadens siluett.

HAGA TINGSHUS

Haga tingshus ligger en bit utanför detaljplanen. Den nordligaste byggnaden inom detaljplanen uppförs cirka 200 meter söder om tingshuset. Dess påverkan på Tingshuset bedöms vara liten.

Trafiklösningen i tingshuset omedelbara närhet, vilken näst intill tangerar dess ena hörn, kvarstår. Den har den mest påtagliga påverkan på byggnaden. Detaljplanens exploatering medför att staden kommer närmare tingshuset och omgivningen ändrar karaktär. Distansen till tingshuset gör dock att påverkan bedöms som liten.

SAMMANVÄGD BEDÖMNING

Det kulturhistoriska värden som analyserade byggnader besitter påverkas inte av detaljplanen. Byggnader blir kvar i nuvarande skepnad och utan direkta fysiska ingrepp. Omgivningen omdanas och placerar dem i en ny kontext, något som skett tidigare när Norrtull blev en knutpunkt för trafik. Upplevelsen av omgivningen, stadsbilden och samspelen med byggnaderna kommer att förändras påtagligt. Hur förändringen upplevs ligger hos betraktaren.

*Vy utmed Norrastationsgatan och Sveavägen.
Wenner-Gren centrum i fonden.*

